

บทที่ 2

ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือ
2. ภาพรวมการส่งออกสินค้าของภาคเหนือตอนบนผ่านด่านศุลกากร
3. การจัดการทางธุรกิจ
4. การวิเคราะห์ SWOT
5. งานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือ

ธนาคารแห่งประเทศไทย (ม.ป.ป. : 1-6) ได้นำเสนอข้อมูลผ่านเว็บไซต์เกี่ยวกับ โครงสร้างเศรษฐกิจภาคเหนือโดยภาพรวม ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไป

ภาคเหนือประกอบด้วย 17 จังหวัด มีพื้นที่ 106 ล้านไร่ (169,600 ตร.กม.) หรือประมาณ 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นป่าเขา มีพื้นที่ทำการเกษตรประมาณ 29.2 ล้านไร่ หรือ 1 ใน 5 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั้งประเทศ ณ สิ้นปี 2552 ภาคเหนือมีประชากรจำนวน 11.7 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 18.5 ของประชากรทั้งประเทศ เป็นภาคเดียวของประเทศซึ่งมีประชากรลดลงในระยะ 9 ปีที่ผ่านมา (เทียบกับปี 2543 จำนวน 12.1 ล้านคน) รายได้เฉลี่ยต่อหัวปี 2552 จำนวน 71,105 บาท ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของประเทศ ซึ่งมีรายได้ 135,281 บาท เกือบเท่าตัวและต่ำกว่าทุกภาคยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. โครงสร้างเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจภาคเหนือระหว่างปี 2545-2552 ขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 2.7 ต่ำกว่าของประเทศซึ่งขยายตัวร้อยละ 3.5 โครงสร้างการผลิตภาคเหนืออยู่ในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการค้าส่งค้าปลีก สัดส่วนร้อยละ 19.6, 19.3 และ 16.3 ของผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ ตามลำดับ

การกระจายตัวดีกว่าของประเทศที่กระจุกตัวอยู่ในภาคอุตสาหกรรมถึงร้อยละ 38.6 พืชเศรษฐกิจสำคัญของภาคเหนือได้แก่ ข้าว อ้อย ข้าวโพด ไม้ยาสูบ ถั่วเหลือง พืชผัก ผลไม้ ขณะที่อุตสาหกรรมสำคัญ ได้แก่ อิเล็กทรอนิกส์ สินค้าเกษตรแปรรูป เซรามิก น้ำตาล ปูนซีเมนต์ และหัตถกรรม

3. ความสำคัญของภาคเหนือต่อเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศ

ผลิตภัณฑ์ภาคเหนือ (Gross Regional Product : GRP) ตามราคาตลาดปี 2549 มีมูลค่า 686,218 ล้านบาท หรือร้อยละ 8.8 ของผลิตภัณฑ์ในประเทศ (GDP) การผลิตบางสาขามีความสำคัญต่อประเทศ เช่น เกษตรกรรมและสาขาเหมืองแร่ ผลผลิตทั้งสองสาขา คิดเป็นร้อยละ 20.2 และร้อยละ 11.4 ของผลผลิตสาขาเกษตรกรรมและสาขาเหมืองแร่ของประเทศ ตามลำดับ ภาคเหนือเป็นแหล่งผลิตข้าวและพืชไร่ที่สำคัญ พืชผลสำคัญของภาคเหนือ เช่น ถั่วเหลือง ข้าวโพด ข้าวและอ้อยมีปริมาณผลผลิตไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของผลผลิตทั้งประเทศ ขณะที่พืชสำคัญอื่น เช่น ลำไย ลิ้นจี่ กระจ่าง เข็ม ไม้ยาสูบเวอร์จิเนียและเบอร์เลย์ หอมแดง และหอมหัวใหญ่ เกือบทั้งหมดผลิตในภาคเหนือ นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งต้นน้ำของภาคกลาง กรุงเทพฯ ปริมณฑล รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุสำคัญของประเทศ เช่น ถ่านหินลิกไนต์ หินปูน และแหล่งดินขาวที่จังหวัดลำปาง แร่สังกะสีที่จังหวัดตาก น้ำมันดิบที่จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

4. ลักษณะและโครงสร้างเศรษฐกิจของภาคเหนือ

จำแนกออกเป็น 2 ส่วน คือ ภาคเหนือตอนบนและตอนล่าง

ภาคเหนือตอนบน ประกอบด้วย 9 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย

แม่ฮ่องสอน ลำพูน พะเยา น่าน เพชร ลำปาง และตาก มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 60 ของพื้นที่ภาคเหนือ พื้นที่ของภาคเหนือตอนบนกว่าครึ่งเป็นป่าเขา มีพื้นที่ราบเหมาะกับการเพาะปลูกไม่ถึงร้อยละ 15 แต่มีทรัพยากรธรรมชาติลักษณะภูมิประเทศและอากาศเหมาะแก่การท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาพักผ่อนและพำนักอาศัยเป็นครั้งคราวและถาวร ทำให้ธุรกิจบริการ เช่น ธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท และของที่ระลึก เป็นสาขาเศรษฐกิจสำคัญของภาคเหนือตอนบน นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าสำคัญทั้งจากพลังน้ำจากเขื่อนภูมิพล จังหวัดตาก และแหล่งถ่านหินลิกไนต์ที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ตลอดจนเป็นแหล่งแร่ธาตุสำคัญหลายชนิด เช่น ถ่านหินลิกไนต์ หินปูน และดินขาวที่จังหวัดลำปาง และแร่สังกะสีที่จังหวัดตาก ก่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่อง เช่น อุตสาหกรรมเซรามิก ปูนซีเมนต์ และโรงงานถลุงแร่สังกะสี เป็นต้น นอกจากนี้จังหวัดตาก ยังเป็นประตูการค้าชายแดนกับประเทศพม่า และจังหวัดเชียงใหม่การค้าเชื่อมโยงกับพม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) จังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจทุกด้านของภาคเหนือ มีสัดส่วนการผลิตประมาณร้อยละ 14.8 ของผลิตภัณฑ์ภาค มีจำนวนสาขาธนาคารพาณิชย์

201 สาขา สูงสุดเป็นอันดับสี่ของประเทศ มีสัดส่วนเงินฝาก/สินเชื่อประมาณ 1 ใน 3 ของทั้งภาคเหนือ

ภาคเหนือตอนล่าง ประกอบด้วย 8 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ และอุทัยธานี มีพื้นที่ติดต่อกับภาคกลางส่วนใหญ่เป็นที่ราบเหมาะแก่การเพาะปลูกเป็นแหล่งผลิตและค้าข้าวและพืชไร่สำคัญของประเทศ การผลิตพืชสำคัญประกอบด้วย ข้าว อ้อย และข้าวโพด สภาพดินฟ้าอากาศเป็นปัจจัยสำคัญต่อการผลิตภาคเกษตร ด้านอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องกับการเกษตร เช่น อุตสาหกรรมน้ำตาลจังหวัดนครสวรรค์ กำแพงเพชร อุตรดิตถ์ พิษณุโลก อุตสาหกรรมเครื่องจักรกลการเกษตร ที่จังหวัดพิษณุโลก และนครสวรรค์ โรงสีข้าว ที่จังหวัดพิจิตร พิษณุโลก และนครสวรรค์ นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถานทางประวัติศาสตร์อันเลื่องชื่อ ที่จังหวัดสุโขทัย

5. ความสำคัญของภาคเหนือต่อเศรษฐกิจส่วนรวมของประเทศ

การผลิตบางสาขา มีความสำคัญต่อประเทศ เช่น เกษตรกรรมและเหมืองแร่ ภาคเหนือเป็นแหล่งผลิตพืชสำคัญ ได้แก่ ข้าว อ้อย ข้าวโพด และถั่วเหลือง มีปริมาณผลผลิตประมาณหนึ่งในสี่ของผลผลิตทั้งประเทศ ขณะที่พืชสำคัญอื่น เช่น ลำไย ลิ้นจี่ กระจับปี่ ใบบัวบก เวย์โรจีเนียและเบอร์เลย์ หอมแดง และหอมหัวใหญ่ เกือบทั้งหมดผลิตในภาคเหนือ นอกจากนี้ภาคเหนือยังเป็นแหล่งต้นน้ำของภาคกลาง รวมทั้งเป็นแหล่งทรัพยากรแร่ธาตุสำคัญของประเทศ เช่น ถ่านหินลิกไนต์ หินปูน และดินขาวที่จังหวัดลำปาง แร่สังกะสีที่จังหวัดตาก น้ำมันดิบที่จังหวัดกำแพงเพชร เป็นต้น

6. สถานะแรงงาน

ประชากรภาคเหนือมีกำลังแรงงานอยู่ในภาคการเกษตร จังหวัดที่มีค่าแรงขั้นต่ำสูงที่สุดคือ เชียงใหม่ สาขาการผลิตในภาคเหนือพึ่งพิงแรงงานจากประเทศเพื่อนบ้านเป็นหลัก ได้แก่ อุตสาหกรรมสิ่งทอ การก่อสร้าง และภาคการเกษตร (อาทิ สวนลำไย สวนส้ม การตัดอ้อย เป็นต้น) ในขณะที่แรงงานมีฝีมือของภาคเหนือบางส่วนไปทำงานที่ส่วนกลางและต่างประเทศ อาทิ ประเทศในตะวันออกกลาง ได้หวัน และสิงคโปร์ ซึ่งให้ผลตอบแทนสูงกว่าการทำงานในประเทศ

7. ภาคการเงิน

สถิติ ณ สิ้นเดือนมีนาคม 2554 ภาคเหนือมีสาขาธนาคารพาณิชย์เปิดบริการจำนวน 696 สาขา หรือร้อยละ 11.6 ของสาขาธนาคารพาณิชย์ทั่วประเทศ (จำนวน 6,013 สาขา) โดยร้อยละ 62.4 อยู่ในเขตภาคเหนือตอนบน และร้อยละ 62.6 กระจุกตัวอยู่ในเขตอำเภอเมือง

เงินฝากและเงินให้สินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ ณ สิ้นเดือนมีนาคม 2554 มีจำนวน 431.8 พันล้านบาท และ 354.5 พันล้านบาท หรือร้อยละ 6.0 และร้อยละ 4.2 ของเงินฝากและสินเชื่อ

ธนาคารพาณิชย์ทั่วประเทศตามลำดับ (ธนาคารพาณิชย์จดทะเบียนในประเทศทั้งระบบมีเงินฝาก 7,155 พันล้านบาท เงินให้สินเชื่อ 8,348 พันล้านบาท)

8. การค้าต่างประเทศ

รูปแบบการค้าจำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ (1) การค้าระหว่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการค้าผ่านด่านศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ ประกอบด้วยการค้าผ่านฝ่ายบริการศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่ และฝ่ายบริการศุลกากรลำพูน โดยมูลค่าการค้าต่างประเทศของภาคเหนือมากกว่าร้อยละ 56 เป็นการค้าผ่านฝ่ายบริการศุลกากรลำพูน สินค้าสำคัญคือ อุปกรณ์และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ขณะที่ฝ่ายบริการศุลกากรท่าอากาศยานเชียงใหม่เป็นช่องทางส่งออกสินค้าเกษตรและสินค้าหัตถกรรม (2) การค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ พม่า ลาว และจีน (ตอนใต้) โดยมากกว่าร้อยละ 82 เป็นการค้ากับพม่า สินค้าออกส่วนใหญ่เป็นสินค้าอุปโภคบริโภค น้ำมันเชื้อเพลิง และวัสดุก่อสร้าง ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ ไม้แปรรูป ผักและผลไม้ เป็นสำคัญ ภาพรวมสัดส่วนโครงสร้างการผลิต แยกรายสาขาของภาคเหนือ ดังตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 สัดส่วนโครงสร้างการผลิตของภาคเหนือ ระยะ 10 ปี (หน่วย: ร้อยละ)

สาขาการผลิต	2543	2544	2545	2546	2547	2548	2549	2550	2551	2552
อุตสาหกรรม	17.0	14.7	18.0	20.3	20.2	19.7	20.9	21.6	22.1	19.6
เกษตรกรรม	20.8	21.8	19.4	21.1	19.9	18.9	18.9	18.4	18.9	19.3
การค้าส่งค้าปลีก	17.8	17.7	17.2	15.9	15.8	16.2	15.2	15.1	15.1	16.3
ขนส่งและการสื่อสาร	6.7	7.2	7.0	7.0	7.3	7.4	7.5	7.1	7.1	7.0
อสังหาริมทรัพย์	6.6	6.7	6.5	6.2	6.3	6.5	6.5	6.3	6.4	6.4
การศึกษา	6.1	6.2	6.2	5.6	5.3	5.8	5.5	5.9	5.9	6.0
การบริหารราชการ	5.0	5.0	5.1	4.8	4.8	5.0	4.7	4.7	4.4	4.3
เหมืองแร่และข่อยหิน	5.0	5.1	5.4	5.0	5.2	5.2	4.7	4.4	4.2	4.6
ตัวกลางทางการเงิน	3.0	2.9	2.9	2.8	3.2	3.2	3.6	3.7	3.8	3.8
ก่อสร้าง	3.5	3.6	3.8	3.7	3.9	3.6	3.5	3.8	3.3	3.3
โรงแรมและภัตตาคาร	2.0	2.0	1.9	1.7	1.9	2.0	2.1	2.1	2.0	1.9
อื่น ๆ	6.5	7.1	6.6	5.9	6.2	6.5	6.9	6.9	6.8	7.5
รวม	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป. : 5

ในระยะ 10 ปีที่ผ่านมา โครงสร้างการผลิตของภาคเหนือเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ภาคเกษตรกรรมซึ่งเดิมมีส่วนการผลิตสูงสุด ปัจจุบันมีส่วนใกล้เคียงกับภาคอุตสาหกรรม สาเหตุหลักที่ทำให้มูลค่าผลผลิตภาคเกษตรขยายตัวต่างเนื่องจาก 1) พื้นที่ทำการเกษตรบางส่วน ถูกเปลี่ยนเป็นที่อยู่อาศัย 2) ได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติ 3) พื้นที่เพาะปลูกเสื่อมโทรมจาก สารเคมีสะสมและการชลประทานไม่ทั่วถึง 4) ราคาสินค้าเกษตรไม่มีเสถียรภาพ

ขณะที่ภาคอุตสาหกรรม มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 4 ของประเทศแต่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงปี 2545-2549 มีอัตราการเติบโตสูงที่สุดในประเทศ จากการเปิดโรงงานเครื่องดื่มน้ำขนาดใหญ่ในจังหวัดกำแพงเพชรเป็นสำคัญ

ภาคเหนือตอนบน มีความโดดเด่นในด้านอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์ และการผลิตหัตถอุตสาหกรรม ส่วนภาคเหนือตอนล่างเป็นอุตสาหกรรมเกษตร/อาหารขนาดใหญ่ อาทิ เช่น โรงสีข้าว สินค้าเกษตรแปรรูป โรงงานน้ำตาล เครื่องดื่ม และผงชูรส

ฐานอุตสาหกรรมร้อยละ 80 อยู่ใน 3 พื้นที่หลัก ได้แก่ (1) พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่-ลำพูน-ลำปาง (2) พื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร-นครสวรรค์-พิษณุโลก และ (3) พื้นที่ชายแดนแม่สอด-เชียงราย (จังหวัดลำพูนเป็นฐานอุตสาหกรรมใหญ่ที่สุดของภาคเหนือ รองลงมาคือกำแพงเพชร)

กล่าวได้ว่า โครงสร้างการผลิตภาคเหนืออยู่ในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และการค้าส่งค้าปลีก สัดส่วนร้อยละ 19.6, 19.3 และ 16.3 ของผลิตภัณฑ์ภาคเหนือตามลำดับ ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง และตาก พื้นที่ของภาคเหนือตอนบนกว่าครึ่งเป็นป่าเขา มีพื้นที่ราบเหมาะจะกับการเพาะปลูกไม่ถึงร้อยละ 15 แต่มีทรัพยากรธรรมชาติลักษณะภูมิประเทศและอากาศเหมาะแก่การท่องเที่ยวสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาพักผ่อนและทำนันทนาการเป็นครั้งคราวและถาวร ทำให้ธุรกิจบริการ เช่น ธุรกิจโรงแรม รีสอร์ท และของที่ระลึก และจังหวัดเชียงรายมีการค้าเชื่อมโยงกับพม่า ลาว และ จีน (ตอนใต้) มีจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจทุกด้านของภาคเหนือ มีสินค้าที่สำคัญ ได้แก่ สินค้าอุปโภคบริโภค น้ำมันเชื้อเพลิง และวัสดุก่อสร้าง ส่วนสินค้านำเข้า ได้แก่ ไม้แปรรูป ผักและผลไม้เป็นสำคัญ อีกทั้งภาคเหนือตอนบนเป็นฐานการผลิตสินค้าหัตถอุตสาหกรรมของประเทศ ส่งจำหน่ายในประเทศ/ต่างประเทศ และที่สำคัญอย่างยิ่งการส่งสินค้าหัตถอุตสาหกรรมสู่ตลาดจีนตอนใต้ของภาคเหนือตอนบนซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ส่วนภาคเหนือตอนล่าง ได้แก่ จังหวัดกำแพงเพชร พิจิตร พิษณุโลก สุโขทัย อุตรดิตถ์ นครสวรรค์ เพชรบูรณ์ อุทัยธานี มีอุตสาหกรรมส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องกับการเกษตร

ภาพรวมการส่งออกสินค้าของภาคเหนือตอนบนผ่านด่านศุลกากร

ภาคเหนือตอนบน ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำพูน พะเยา น่าน แพร่ ลำปาง และตาก มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ส.ป.ป.ลาว และ เมียนมาร์ อีกทั้งเป็นเส้นทางเชื่อมต่อสู่จีนตอนใต้ ส่งผลให้ภาคเหนือตอนบนมีการทำการค้าขายกับประเทศบ้านโดยเฉพาะสินค้าหัตถกรรมจากจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และเชียงราย เป็นสินค้าที่มีคุณภาพและได้รับความสนใจจากกลุ่มผู้บริโภคชาวจีนเป็นจำนวนมากนอกเหนือจากสินค้าเกษตรและแปรรูป การส่งสินค้าออก/นำเข้าผ่านด่านเชียงของและด่านศุลกากรเชียงแสน นับเป็นเส้นทางหลักสู่จีนตอนใต้ มีปริมาณการส่งออกและนำเข้าของด่านสามารถสรุปตามรายงานประจำปีได้ดังนี้

1. ด่านศุลกากรเชียงของ

1.1 ความเป็นมาของด่านศุลกากรเชียงของ

ด่านศุลกากรเชียงของเป็นด่านศุลกากรภาคที่ 3 กรมศุลกากร เริ่มก่อตั้งขึ้นครั้งแรกตามกฎกระทรวงการคลัง (ฉบับที่ 2) เมื่อวันที่ 30 มกราคม พ.ศ. 2481 ในขั้นแรกมีฐานะเป็นด่านฝากรของอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยมอบหมายให้นายอำเภอเชียงของทำหน้าที่นายด่านศุลกากร โดยตำแหน่งจนกระทั่งปี พ.ศ. 2503 กรมศุลกากรได้แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ศุลกากรมาปฏิบัติหน้าที่นายด่านศุลกากรแต่ก็ยังคงใช้ว่าการอำเภอเชียงของเป็นที่ทำการชั่วคราว เนื่องจากไม่มีที่ทำการเป็นของตนเอง ต่อมาในปี พ.ศ. 2504 กรมศุลกากรได้จัดสรรงบประมาณก่อสร้างที่ทำการด่านศุลกากรเชียงของขึ้นอย่างเป็นทางการ ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย และใช้ดำเนินการมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ด่านศุลกากรเชียงของเป็นด่านศุลกากรที่สามารถนำของเข้าและส่งออกได้ทุกประเภท รวมทั้งสามารถส่งออกของที่ขอคืนอากรขาเข้า หรือของที่มีทัณฑ์บนทุกประเภทตามกฎกระทรวงการคลังฉบับที่ 100 (พ.ศ. 2537) ลงวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2537 ด่านศุลกากรเชียงของมีพื้นที่รับผิดชอบและกำกับดูแลพื้นที่ชายแดนที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (แขวงบ่อแก้ว และแขวงไซยะบุรี) มีพื้นที่รับผิดชอบในเขตอำเภอเชียงของ เวียงแก่น ขุนตาล และเทิง ของจังหวัดเชียงราย รวมทั้งอำเภอเชียงคำและกิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา มีท่าหรือที่ที่เป็นทางอนุมัติสำหรับการนำเข้า-ส่งออก จำนวน 3 จุด คือ

- (1) ท่าด่านศุลกากร
- (2) ด่านพรมแดนเชียงของ (ท่าเรือบัก)
- (3) ท่าเรือเชียงของ (ท่าเรือน้ำลึก)

นอกจากนี้ยังมีจุดผ่อนปรนอีก 5 จุด คือ

- (1) จุดผ่อนปรนบ้านแจ่มป้อม อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย
- (2) จุดผ่อนปรนบ้านฮวก กิ่งอำเภอภูซาง จังหวัดพะเยา
- (3) จุดผ่อนปรนบ้านหาดบ้าย อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
- (4) จุดผ่อนปรนบ้านห้วยลึก อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย
- (5) จุดผ่อนปรนบ้านร่มโพธิ์ทอง อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย

1.2 ภารกิจของด่านศุลกากรเชียงใหม่

ด่านศุลกากรเชียงใหม่ นอกจากการปฏิบัติราชการในหน้าที่ตามปกติที่ได้รับมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาแล้วยังมีภารกิจอื่น ๆ ที่ได้ปฏิบัติตามแนวนโยบายของรัฐบาล กระทรวงการคลัง กรมศุลกากร และจังหวัดเชียงราย ดังนี้

- (1) โครงการศุลกากรโปร่งใส
- (2) โครงการ One Day Clearance
- (3) การประชุมร่วมศุลกากรและเอกชน
- (4) การป้องกันและปราบปรามยาเสพติด และสารตั้งต้น
- (5) ประสานงานและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศ

1.3 รายงานสถิติมูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าออกด่านศุลกากรเชียงใหม่ของ

1.3.1 ภาพรวมสถิติมูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าออกแยกรายปี

ภาพรวมสถิติมูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าออกที่ผ่านด่านศุลกากรเชียงใหม่ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย (ศุลกากรเชียงใหม่, 2557 : 1) โดยภาพรวมและแยกรายปี ตั้งแต่ปี 2546 - 2557 (ตุลาคม 2556 – มีนาคม 2557) ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 มูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าออก ปี 2546-2557

หน่วย : บาท

ปีงบประมาณ	มูลค่าสินค้านำเข้า	มูลค่าสินค้าส่งออก
2546	184,558,445.18	532,207,069.62
2547	270,142,859.15	533,342,063.77
2548	413,591,611.51	901,964,913.27
2549	587,515,137.33	1,125,458,952.97
2550	783,822,708.03	837,974,133.11
2551	956,703,202.71	1,316,974,730.67
2552	986,331,451.40	1,931,040,266.86

ปีงบประมาณ	มูลค่าสินค้านำเข้า	มูลค่าสินค้าส่งออก
2553	1,731,282,994.07	3,206,834,671.71
2554	2,268,311,388.94	5,931,142,765.61
2555	3,071,105,387.65	9,453,687,905.03
2556	3,343,987,361.36	10,298,876,038.59
2557 (ต.ค. 56 – มี.ค. 57)	1,198,892,938.48	6,192,768,649.27

ที่มา : ศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย, 2557 : 1

กล่าวได้ว่า มูลค่าการนำเข้าสินค้าผ่านด่านศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายมีแนวโน้มที่สูงขึ้นทุกปี รวมถึงมูลค่าสินค้าส่งออกก็มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่อง เมื่อเปรียบเทียบระหว่างมูลค่าสินค้านำเข้า และสินค้าส่งออก นับได้ว่าสินค้าส่งออกจากประเทศไทยมีมูลค่ารวมมากกว่าสินค้านำเข้าเป็นอย่างมาก แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของสินค้าและความต้องการสินค้าของผู้บริโภคในประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ ส.ป.ป.ลาว เมียนมาร์และประเทศจีนตอนใต้

1.3.2 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าออกแยกรายประเทศ

สถิติมูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าออก ผ่านด่านศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยภาพรวม และแยกเป็นรายประเทศ ดังตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้า-สินค้าออกแยกรายประเทศ

หน่วย : ล้านบาท

ปีงบประมาณ (ตุลาคม - กันยายน)	ประเทศจีน		ส.ป.ป. ลาว		เมียนมาร์	
	มูลค่า	%	มูลค่า	%	มูลค่า	%
2554	1,782.020	78.56	486.291	21.44	-	-
2555 ไม่พบรายงาน	-	-	-	-	-	-
(ตุลาคม - กันยายน)	มูลค่า	%	มูลค่า	%	มูลค่า	%
2554	2,845.626	47.98	3,064.026	51.66	21.490	0.36
2555 ไม่พบรายงาน	-	-	-	-	-	-

ที่มา : ศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย, 2557 : 10-14

1.3.3 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าส่งออกสูงสุด 10 อันดับ

สถิติมูลค่าสินค้านำเข้าและมูลค่าสินค้าส่งออก โดยผ่านด่านศุลกากร เชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย แยกเป็นรายผลิตภัณฑ์ 10 อันดับ ที่ได้รับความนิยม ในปี 2554 แสดงได้ดังตารางที่ 2.4 และตารางที่ 2.5

ตารางที่ 2.4 มูลค่าสินค้านำเข้าสูงสุด 10 อันดับ ปี 2554

หน่วย : ล้านบาท

ที่	รายการสินค้า	หน่วย	ปริมาณ	มูลค่า (ล้านบาท)
1	พืชผัก	กก.	64,200,504	808,379,143.41
2	ผลไม้	กก.	23,463,350	420,652,380.10
3	ถ่านหินลิกไนท์	กก.	390,000,000	353,958,540.00
4	ดอกไม้, ไม้ประดับ	หีบห่อ	127,789	301,447,328.85
5	เคมีที่ใช้สำหรับผลิตยาตีพัน	หีบห่อ	78,789	143,149,536.08
6	แก๊สอาร์กอน	แท่งดี	296	65,438,265.40
7	ไม้แปรรูป	แผ่น	3,209,604	31,722,248.64
8	รถบรรทุก+อุปกรณ์ (สุทธิน้ำหนัก)	Unit	18	29,249,370.24
9	ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์	กก.	3,033,500	14,333,364.77
10	พาหนะเครื่องจักรหนัก (สุทธิน้ำหนัก)	Unit	5	12,705,726.00
11	ของเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ	หีบห่อ	24,955,431	87,275,449.45
รวมทั้งสิ้น				2,268,311,388.94

ที่มา : ศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย, 2557 : 11

ตารางที่ 2.5 มูลค่าสินค้าส่งออกสูงสุด 10 อันดับ ปี 2554

หน่วย : ล้านบาท

ที่	รายการสินค้า	หน่วย	ปริมาณ	มูลค่า (ล้านบาท)
1	น้ำมันดีเซลหมุนเร็ว	ลิตร	98,513,355	2,333,875,309.40
2	ผลไม้สด	กก.	82,129,536	868,495,568.89
3	น้ำมันเบนซิน	ลิตร	35,744,384	796,566,672.62

ที่	รายการสินค้า	หน่วย	ปริมาณ	มูลค่า (ล้านบาท)
4	เนื้อสัตว์แช่แข็ง, เนื้อสัตว์ทำไว้ไม่ให้เสีย	กก.	7,314,046	428,285,451.63
5	วัสดุก่อสร้าง	หีบห่อ	6,619,354	355,021,753.01
6	เครื่องอุปโภค-บริโภค	หีบห่อ	481,094	257,350,711.06
7	รถยนต์นั่งส่วนบุคคล	คัน	182	122,944,924.42
8	ยางมะตอย	กก.	5,149,860	113,069,168.46
9	ดอกกล้วยไม้	กก.	4,941,899.44	109,447,386.17
10	เหล็ก	หีบห่อ	691,921	94,838,334.56
11	ของเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ	หีบห่อ	4,181,829	451,247,485.39
รวมทั้งสิ้น				5,931,142,765.61

หมายเหตุ : ศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ไม่มีการแจกแจงข้อมูลสินค้าส่งออกประเภท
งานหัตถกรรม

ที่มา : ศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย, 2557 : 15

กล่าวได้ว่า ด่านศุลกากรเชียงของ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย นับเป็นเส้นทางขนส่งสินค้าที่สำคัญ ทั้งนำเข้าและส่งออกสู่ประเทศเพื่อนบ้าน โดยผ่านเส้นทางรถยนต์ มีสถิติการนำเข้าและส่งออกมีเพิ่มขึ้นทุกปี และในปี 2556 มีสถิติการนำเข้ากว่า 3,343,987,361.36 ล้านบาทและส่งออกกว่า 10,298,876,038.59 ล้านบาท อีกทั้งเมื่อสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 4 เปิดใช้การได้ คาดว่าจะมีสถิติการนำเข้าและส่งออกสูงกว่าเดิม เนื่องจากเป็นเส้นทางรถยนต์ที่ใช้เวลาดันกว่าเส้นทางอื่น ๆ สินค้าที่ได้รับความนิยมที่ส่งออกไปประเทศเพื่อนบ้านได้แก่ น้ำมันดีเซล และผลไม้ ส่วนสินค้านำเข้าที่ได้รับความนิยม คือ พืชผัก และผลไม้

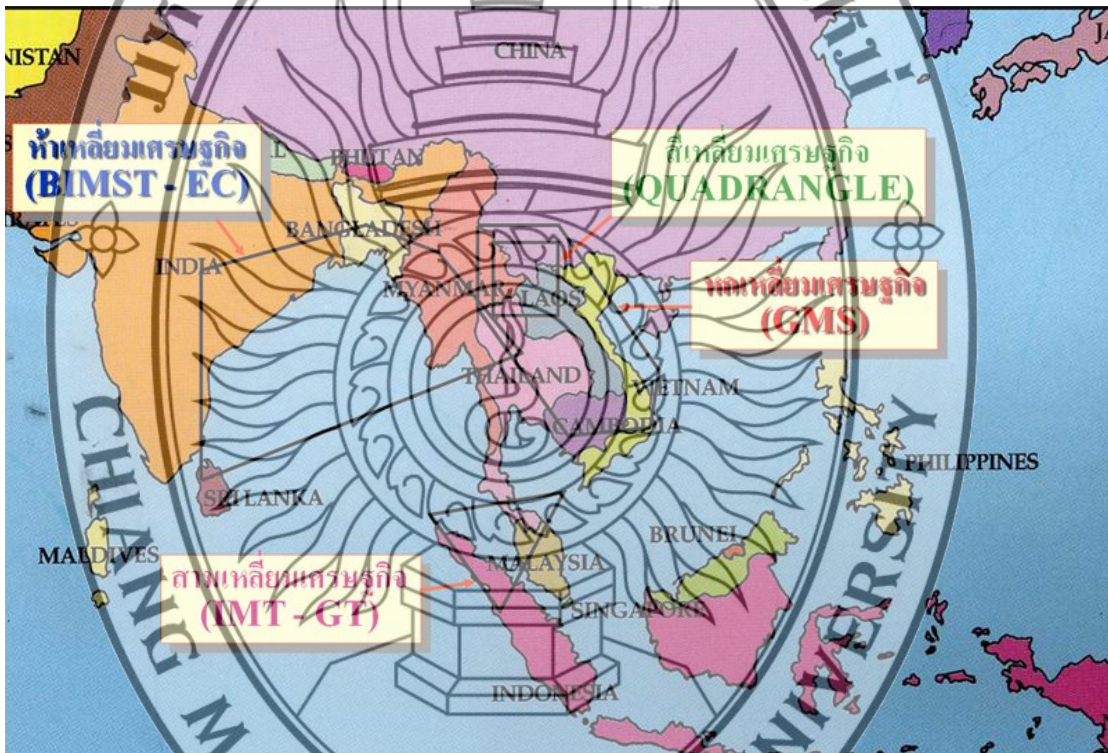
2. ด้านศุลกากรเชียงแสน

ด้านศุลกากรเชียงแสนได้เผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา พื้นที่รับผิดชอบ เส้นทางการค้า และรายงานประจำปีเกี่ยวกับมูลค่าการนำเข้าและส่งออก มาแสดงไว้ในเว็บไซต์ของหน่วยงาน (ด้านศุลกากรเชียงแสน, 2554 : 1-3) ดังนี้

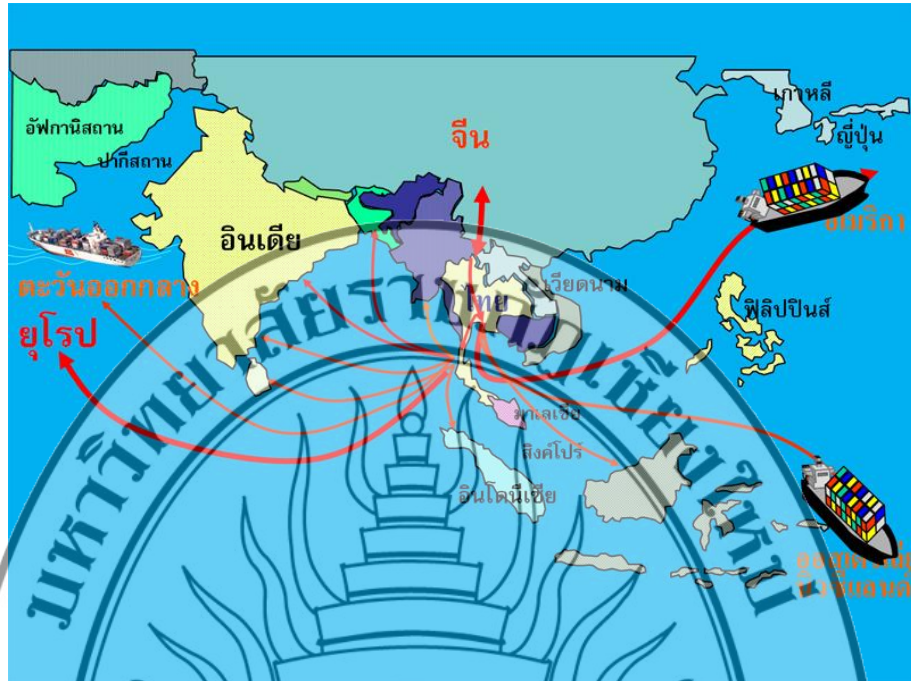
2.1 ความเป็นมาของด่านศุลกากรเชียงแสน

ด่านศุลกากรเชียงแสนอยู่ในสังกัดสำนักงานศุลกากรภาคที่ 3 กรมศุลกากร เป็นด่านศุลกากรทางบกและทางน้ำ ตั้งอยู่เลขที่ 185 ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 900 กิโลเมตร จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายฉบับที่ 12 ออกตามความในพระราชบัญญัติศุลกากร (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2480 เมื่อวันที่ 3 ตุลาคม 2487

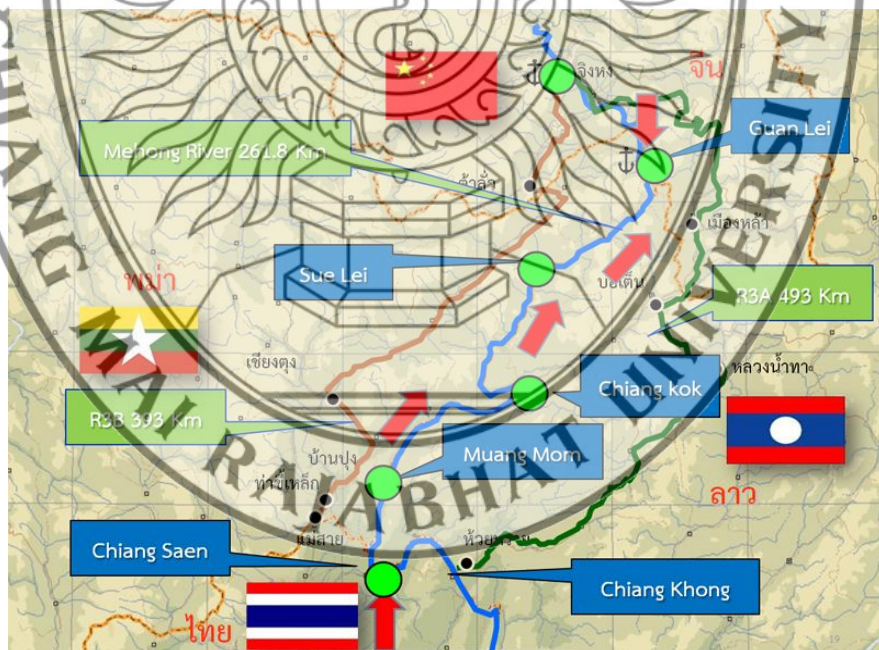
พื้นที่ความรับผิดชอบของด่านศุลกากรเชียงแสน ได้แก่ อำเภอเชียงแสน อำเภอดอยหลวง อำเภอเวียงเชียงรุ้ง อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเวียงชัย โดยมีเส้นทางการค้าชายแดนที่เชื่อมต่อกับ ส.ป.ป.ลาว เมียนมาร์ และประเทศจีนตอนใต้ ดังนี้

ภาพที่ 2.1 เหลี่ยมเศรษฐกิจของไทยและประเทศเพื่อนบ้าน
ที่มา : ด่านศุลกากรเชียงแสน, 2554 : 1

ภาพที่ 2.2 เส้นทางการเดินทางเรือเพื่อส่งสินค้าระหว่างไทยกับต่างประเทศ
ที่มา : ด้านศุลกากรเชียงใหม่, 2554 : 1

ภาพที่ 2.3 เส้นทางการเดินทางเรือเพื่อส่งสินค้าระหว่างไทย-จีนตอนใต้
ที่มา : ด้านศุลกากรเชียงใหม่, 2554 : 2

2.2 รายงานสถิติมูลค่าสินค้านำเข้า มูลค่าสินค้าขาออกด่านศุลกากรเชียงใหม่

2.2.1 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้า มูลค่าสินค้าขาออกโดยภาพรวม

ภาพรวมมูลค่าสินค้านำเข้า มูลค่าสินค้าขาออกโดยผ่านด่านศุลกากร เชียงใหม่ ซึ่งเป็นการขนส่งสินค้าทางเรือ โดยใช้เส้นทางแม่น้ำโขงนั้น มีรายงานสรุปดังตารางที่ 2.6

ตารางที่ 2.6 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้า มูลค่าสินค้าขาออกโดยภาพรวม

หน่วย : ล้านบาท

ปี งบประมาณ	นำเข้า	ส่งออก (ปกติ)	ส่งออก ผ่านแดน	ส่งออก ถ้ายล้า	รวมมูลค่าการค้า
2554	1,100.12	8,992.65	915.14	1,420.32	12,428.23
2555	512.22	11,137.49	1,996.52	492.87	14,139.11
2556	654.73	12,325.53	11,303.33	3,127.35	27,410.94

ที่มา : ด่านศุลกากรเชียงใหม่, 2556 : 2

2.2.2 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้า และ มูลค่าสินค้าขาออก แยกประเทศ

สถิติมูลค่าสินค้านำเข้า และ มูลค่าสินค้าขาออก โดยแยกประเทศคู่ค้า ที่ผ่านด่านศุลกากรเชียงใหม่ เพื่อขนส่งสินค้าทางเรือจากประเทศไทยมุ่งสู่ประเทศเป้าหมาย ได้แก่ ส.ป.ป ลาว เวียดนาม และประเทศจีน แบ่งได้ดังตารางที่ 2.7

ตารางที่ 2.7 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้า-ขาออก แยกประเทศ

หน่วย : ล้านบาท

ปีงบประมาณ	นำเข้าสินค้า					
	ประเทศจีน		ส.ป.ป. ลาว		เวียดนาม	
	มูลค่า	%	มูลค่า	%	มูลค่า	%
(ตุลาคม - กันยายน)						
2554	1,069.97	97.26	29.88	2.72	0.00	0.02
2555	485.94	94.32	26.06	3.23	3.23	0.62
2556	631.10	96.39	23.25	3.55	0.38	0.06

ตารางที่ 2.7 สถิติมูลค่าสินค้านำเข้า-ขาออก แยกประเทศ (ต่อ)

ส่งออกสินค้า						
ปีงบประมาณ (ตุลาคม - กันยายน)	ประเทศจีน		ส.ป.ป. ลาว		เมียนมาร์	
	มูลค่า	%	มูลค่า	%	มูลค่า	%
2557 ยังไม่พบรายงาน	-	-	-	-	-	-
2554	3,872.04	43.06	2,869.68	31.91	2,250.93	25.03
2555	4,210.54	37.81	4,288.99	38.51	2,637.97	23.69
2556	3,508.99	28.47	6,099.97	49.49	2,716.61	22.04
2557 ยังไม่พบรายงาน	-	-	-	-	-	-

ที่มา : คำนวณจากกรมศุลกากรเชียงใหม่, 2556 : 3

2.2.3 รายงาน 10 อันดับสินค้านำเข้า - ส่งออก

ภาพรวมสินค้านำเข้าสูงสุด จำนวน 10 อันดับ - ส่งออกสูงสุด จำนวน 10 อันดับ ที่ได้รับความนิยมจากทั้งภายในประเทศ และความต้องการสินค้าไทยของ ประเทศคู่ค้าโดยผ่านด่านศุลกากรเชียงใหม่ ในปี 2555 (ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2555 - พฤษภาคม 2556) อธิบายได้ดังตารางที่ 2.8

ตารางที่ 2.8 รายงาน 10 อันดับสินค้านำเข้า - ส่งออกปี 2555

หน่วย : ล้านบาท

นำเข้าสินค้า		ส่งออกสินค้า	
รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
ทับทิมสด	146.41	ชิ้นส่วนกระป๋องแช่แข็ง	1,337.25
เมล็ดทานตะวัน	64.92	ยางแผ่นรมควันชั้น 3	433.08
ไม้สักจีนแปรรูป	27.20	น้ำมันปาล์ม	422.40
เมล็ดพืชมงคล	23.25	เฟลตาส่งกำลัง	379.43
แอปเปิ้ล	221.54	สุกรมี่ชีวิต	326.21
ดอกไม้เพลิง	17.21	รถยนต์ใหม่	296.39
กระเทียมสด	13.89	โคมีชีวิต	230.10
ดินเหนียว	13.23	น้ำมันดีเซล	199.67
เปลือกบง	10.42	รถยนต์ปรับสภาพ	177.61

ตารางที่ 2.8 รายงาน 10 อันดับสินค้านำเข้า – ส่งออกปี 2555 (ต่อ)

หน่วย : ล้านบาท

นำเข้าสินค้า		ส่งออกสินค้า	
รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)	รายการสินค้า	มูลค่า (ล้านบาท)
เบ็ดเตล็ด	8.29	เบ็ดเตล็ด	3,205.34

หมายเหตุ : ศุลกากรเชียงใหม่ ไม่มีการแจกแจงข้อมูลสินค้านำเข้า-ส่งออกประเภทงานหัตถกรรม

ที่มา : ด้านศุลกากรเชียงใหม่, 2556 : 3

กล่าวได้ว่า ด้านศุลกากรเชียงใหม่ นับเป็นด่านขนส่งสินค้าสู่ ส.ป.ป.ลาว เมียนมาร์มา ประเทศจีนตอนใต้ เป็นเส้นทางเดินเรือเพื่อขนส่งสินค้าสู่ประเทศคู่ค้าที่มีความสำคัญ มาก่อนที่จะมีการตั้งด่านศุลกากรเชียงใหม่ของซึ่งใช้วิธีเดินทางหลักคือรถยนต์ และมียอดการนำเข้า และส่งออกที่มีปริมาณสูง ได้แก่ ปี 2556 มียอดการนำเข้ากว่า 12,325.53 ล้านบาทและมียอดการ ส่งออกในด้านนี้กว่า 27,410.94 ล้านบาท เป็นยอดที่สูงกว่าทั้งนำเข้า/ส่งออกในด้านศุลกากร เชียงของ เนื่องจากผู้ประกอบการนิยมใช้เส้นทางเดินเรือในการขนส่งสินค้า เพราะมีค่าบริการ ที่ต่ำกว่าทางรถยนต์และทางเครื่องบิน

การจัดการทางธุรกิจ (พิชิต เทพวรรณ, ม.ป.ป., :1-2)

กระบวนการจัดการ (Management process)

ผู้บริหารธุรกิจมีหน้าที่ในเรื่องของการจัดการกระบวนการจัดการประกอบไปด้วย ขั้นตอนที่สำคัญอยู่ 4 ขั้นตอน คือ

1. การวางแผน (Planning) เป็นกิจกรรมอันดับแรกที่สำคัญของผู้บริหารที่จะต้องมีการ ตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เตรียมการไว้ล่วงหน้า

2. การจัดองค์การ (Organizing) เพื่อให้เป้าหมายของธุรกิจที่วางแผนไว้ล่วงหน้าประสบ ผลสำเร็จ ผู้บริหารจะมีการจัดโครงสร้างองค์การ มีการแบ่งงาน มอบหมายงานในตำแหน่งต่างๆ ขององค์การ เพื่อให้การประสานงานระหว่างหน่วยงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

3. การนำ (Leading) หมายถึง การสั่งการ การชี้แนะของผู้บังคับบัญชาที่มีต่อ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้ทำงานตามคำสั่งหรือคำชี้แนะของผู้บังคับบัญชา เพื่อให้การทำงานที่ได้รับ มอบหมายสำเร็จคล่องตามวัตถุประสงค์ขององค์การ ดังนั้นภาวะผู้นำ การจูงใจ การติดต่อสื่อสาร จึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่ผู้บริหารจะต้องคำนึงถึง

4. **การควบคุม (Controlling)** เป็นกิจกรรมขั้นสุดท้ายของกระบวนการบริหารเพื่อประเมินผลการปฏิบัติงานว่าเป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ ดังนั้นผู้บริหารจะต้องกำหนดเกณฑ์ มาตรฐาน เพื่อใช้เป็นเกณฑ์ในการประเมินผล ปัจจุบันเกณฑ์การประเมินผลที่ธุรกิจใช้กันมากก็คือ การใช้ Benchmark กับกิจการคู่แข่งขั้นที่อยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกัน

ในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ของผู้บริหารจะต้องแสวงหากิจการที่ มีความรู้ความสามารถเข้าในองค์กร จูงใจรักษาพนักงานที่มีคุณภาพไว้ให้อยู่กับองค์กรนาน ๆ โดยพิจารณาถึงแนวทางการพัฒนาบุคลากรเพื่อความก้าวหน้าในอาชีพ

หน้าที่ในการประกอบธุรกิจ

กิจกรรมต่าง ๆ ทางธุรกิจนับตั้งแต่เริ่มทำให้เกิดมีสินค้าหรือบริการขึ้นมาจนกระทั่งสินค้าหรือบริการนั้นไปถึงมือผู้บริโภคเป็นกิจกรรมที่ย่างยากลำบากซับซ้อนหลายขั้นตอน แต่ถ้าพิจารณาถึงหน้าที่งานหลัก ๆ ทางธุรกิจแล้ว อาจแบ่งได้เป็นประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

1. **หน้าที่ทางด้านการผลิต** คือ กิจกรรมที่ทำให้เกิดมีสินค้าหรือบริการ กิจกรรมนี้จะรวมถึงการจัดตั้งสถานที่ประกอบการ การติดตั้งเครื่องมือ เครื่องจักร การจัดซื้อวัตถุดิบ การดำเนินการผลิต การเก็บรักษาวัสดุต่าง ๆ ในโรงงาน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้ได้สินค้าคุณภาพดี ต้นทุนที่เหมาะสม

2. **หน้าที่ทางด้านการตลาด** คือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะทำให้สินค้าหรือบริการที่ผลิตเสร็จไปถึงมือผู้บริโภคในการประกอบกิจการ ถ้าสินค้าหรือบริการที่ผลิตแล้วไม่มีการซื้อขายแลกเปลี่ยน เราไม่ถือว่าเป็นธุรกิจ ดังนั้นกิจกรรมใด ๆ ก็ตามถ้ามีส่วนช่วยให้สินค้าหรือบริการนั้น เปลี่ยนมือซื้อขายหรือแลกเปลี่ยน เราถือว่าเป็นกิจกรรมด้านการตลาดทั้งสิ้น กิจกรรมด้านการตลาด ได้แก่ การซื้อ การขาย การเก็บรักษา การโฆษณา การหนีห่อ การส่งเสริมการขาย ฯลฯ วัตถุประสงค์ของงานด้านการตลาด คือ ให้ผู้ที่ใช้สินค้าได้รับสินค้าหรือบริการไปโดยได้รับความพอใจมากที่สุด

3. **หน้าที่ทางด้านการเงิน** การเงินนับเป็นเรื่องสำคัญมากในการประกอบธุรกิจ ธุรกิจจะเริ่มต้นและดำเนินการอยู่ได้อย่างราบเรียบ อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับการบริหารงานด้าน ทั้งนี้เพราะในการประกอบธุรกิจนั้นมีรายการที่เกี่ยวกับรายได้

4. **หน้าที่ทางด้านการบริหารทรัพยากรมนุษย์** คือ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดขององค์กร กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารทรัพยากรมนุษย์ จะเริ่มต้นจากการวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การสรรหาและการคัดเลือกการบรรจุแต่งตั้ง การจ่ายค่าตอบแทน การพัฒนาและการฝึกอบรม การประเมินผลการปฏิบัติงาน แรงงานสัมพันธ์

การวิเคราะห์ SWOT (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, ม.ป.ป. : 1-2)

SWOT Analysis เป็นการวิเคราะห์สภาพองค์กร หรือหน่วยงานในปัจจุบัน เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดเด่น จุดด้อย หรือสิ่งทีอาจเป็นปัญหาสำคัญในการดำเนินงานสู่สภาพที่ต้องการในอนาคต

SWOT เป็นตัวย่อที่มีความหมายดังนี้

Strengths - จุดแข็งหรือข้อได้เปรียบ

Weaknesses - จุดอ่อนหรือข้อเสียเปรียบ

Opportunities – โอกาสที่จะดำเนินการได้

Threats - อุปสรรค ข้อจำกัด หรือปัจจัยที่คุกคามการดำเนินงานขององค์กร

หลักการสำคัญของ SWOT ก็คือการวิเคราะห์โดยการสำรวจจากสภาพการณ์ 2 ด้าน คือ สภาพการณ์ภายในและสภาพการณ์ภายนอก ดังนั้นการวิเคราะห์ SWOT จึงเรียกได้ว่าเป็นการวิเคราะห์สภาพการณ์ (Situation Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน เพื่อให้รู้ตนเอง (รู้เรา) รู้จักสภาพแวดล้อม (รู้เขา) ชัดเจน และวิเคราะห์โอกาส-อุปสรรค การวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารขององค์กรทราบถึงการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายนอกองค์กร ทั้งสิ่งที่ได้เกิดขึ้นแล้วและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่าง ๆ ที่องค์กรมีอยู่ ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นประโยชน์อย่างมากต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์และการดำเนินตามกลยุทธ์ขององค์กรระดับองค์กรที่เหมาะสมต่อไป

ประโยชน์ของการวิเคราะห์ SWOT

วิเคราะห์ SWOT เป็นการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งภายนอกและภายในองค์กร ซึ่งปัจจัยเหล่านี้แต่ละอย่างจะช่วยให้เข้าใจได้ว่ามีอิทธิพลต่อผลการดำเนินงานขององค์กรอย่างไร จุดแข็งขององค์กรจะเป็นความสามารถภายในที่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่จุดอ่อนขององค์กรจะเป็นคุณลักษณะภายในที่อาจจะทำลายผลการดำเนินงาน โอกาสทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ให้โอกาสเพื่อการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ในทางกลับกันอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมจะเป็นสถานการณ์ที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ผลจากการวิเคราะห์ SWOT นี้จะใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้องค์กรเกิดการพัฒนาไปในทางที่เหมาะสม

ขั้นตอน / วิธีการดำเนินการทำ SWOT Analysis

การวิเคราะห์ SWOT จะครอบคลุมขอบเขตของปัจจัยที่กว้างด้วยการระบุจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรคขององค์กร ทำให้มีข้อมูล ในการกำหนดทิศทางหรือเป้าหมายที่จะถูกสร้างขึ้นมาจากจุดแข็งขององค์กร และแสวงหาประโยชน์จากโอกาสทางสภาพแวดล้อม และสามารถ

กำหนดกลยุทธ์ที่มุ่งเอาชนะอุปสรรคทางสภาพแวดล้อมหรือลดจุดอ่อนขององค์กรให้มีน้อยที่สุดได้ ภายใต้การวิเคราะห์ SWOT นั้น จะต้องวิเคราะห์ทั้งสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์กร โดยมีขั้นตอนดังนี้

1. การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กร

การประเมินสภาพแวดล้อมภายในองค์กรจะเกี่ยวกับการวิเคราะห์และพิจารณาทรัพยากรและความสามารถภายในองค์กรทุก ๆ ด้าน เพื่อที่จะระบุจุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กรแหล่งที่มาเบื้องต้นของข้อมูลเพื่อการประเมินสภาพแวดล้อมภายใน คือระบบข้อมูลเพื่อการบริหารที่ครอบคลุมทุกด้าน ทั้งในด้านโครงสร้างระบบ ระเบียบ วิธีปฏิบัติงาน บรรยากาศในการทำงาน และทรัพยากรในการบริหาร (คน เงิน วัสดุ การจัดการ) รวมถึงการพิจารณาผลการดำเนินงานที่ผ่านมา ขององค์กรเพื่อที่จะเข้าใจสถานการณ์และผลกลยุทธ์ก่อนหน้านี้ด้วย

- จุดแข็งขององค์กร (S-Strengths) เป็นการวิเคราะห์ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั่นเอง ว่าปัจจัยใดภายในองค์กรที่เป็นข้อได้เปรียบหรือจุดเด่นขององค์กรที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรได้ และควรดำรงไว้เพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร

- จุดอ่อนขององค์กร (W-Weaknesses) เป็นการวิเคราะห์ ปัจจัยภายในจากมุมมองของผู้ที่อยู่ภายในจากมุมมอง ของผู้ที่อยู่ภายในองค์กรนั้น ๆ เองว่าปัจจัยภายในองค์กรที่เป็นจุดด้อยข้อเสียเปรียบขององค์กรที่ควรปรับปรุงให้ดีขึ้นหรือขจัดให้หมดไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กร

2. การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอก

ภายใต้การประเมินสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรนั้น สามารถค้นหาโอกาสและอุปสรรคทางการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับผลกระทบจากสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจทั้งในและระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ นโยบาย การเงิน การงบประมาณ สภาพแวดล้อมทางสังคม เช่น ระดับการศึกษาและอัตราผู้หนึ่งสี่ของประชาชน การตั้งถิ่นฐานและการอพยพของประชาชน ลักษณะชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี ค่านิยม ความเชื่อและวัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทางการเมือง เช่น พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา มติ คณะรัฐมนตรี และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี หมายถึงกรรมวิธีใหม่ ๆ และพัฒนาการทางด้านเครื่องมืออุปกรณ์ที่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิตและให้บริการ

- โอกาสทางสภาพแวดล้อม (O-Opportunities) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กรปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อประโยชน์ ทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการดำเนินงานขององค์กรในระดับมหภาค และองค์กรสามารถฉกฉวยข้อดีเหล่านี้มาเสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็ง ขึ้นได้

- อุปสรรคทางสภาพแวดล้อม (T-Threats) เป็นการวิเคราะห์ว่าปัจจัยภายนอกองค์กรปัจจัยใดที่สามารถส่งผลกระทบต่อในระดับมหภาค ในทางที่จะก่อให้เกิดความเสียหายทั้งทางตรง และ

ทางอ้อม ซึ่งองค์กรจะต้องหลีกเลี่ยงหรือปรับสภาพองค์กรให้มีความแข็งแกร่งพร้อมที่จะเผชิญแรงกระทบดังกล่าวได้

3. ระบุสถานการณ์จากการประเมินสภาพแวดล้อม

เมื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับ จุดแข็ง-จุดอ่อน โอกาส-อุปสรรค จากการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกด้วยการประเมินสภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอกแล้ว ให้นำจุดแข็ง-จุดอ่อนภายในมาเปรียบเทียบกับ โอกาส-อุปสรรค จากภายนอกเพื่อดูว่าองค์กรกำลังเผชิญสถานการณ์เช่นใดและภายใต้สถานการณ์เช่นนั้น องค์กรควรจะทำอย่างไร โดยทั่วไปในการวิเคราะห์ SWOT ดังกล่าวนี้องค์กรจะอยู่ในสถานการณ์ 4 รูปแบบดังนี้

3.1 สถานการณ์ที่ 1 (จุดแข็ง-โอกาส) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่พึงปรารถนาที่สุด เนื่องจากองค์กรค่อนข้างจะมีหลายอย่าง ดังนั้นผู้บริหารขององค์กรควรกำหนดกลยุทธ์ในเชิงรุก (Aggressive –Strategy) เพื่อชิงเอาจุดแข็งที่มีอยู่มาเสริมสร้างและปรับใช้และผนวกโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดมาหาประโยชน์อย่างเต็มที่

3.2 สถานการณ์ที่ 2 (จุดอ่อน-ภัยอุปสรรค) สถานการณ์นี้เป็นสถานการณ์ที่เลวร้ายที่สุด เนื่องจากองค์กรกำลังเผชิญอยู่กับอุปสรรคจากภายนอกและมีปัญหาจุดอ่อนภายในหลายประการ ดังนั้นทางเลือกที่ดีที่สุดคือกลยุทธ์การตั้งรับหรือป้องกันตัว (Defensive Strategy) เพื่อพยายามลดหรือหลบหลีกภัยอุปสรรค ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ตลอดจนหามาตรการที่จะทำให้องค์กรเกิดความสูญเสียที่น้อยที่สุด

3.3 สถานการณ์ที่ 3 (จุดอ่อน-โอกาส) สถานการณ์นี้เองก็มีโอกาสเป็นข้อได้เปรียบด้านการแข่งขันอยู่หลายประการ แต่คิดนี้คือตรงที่มีปัญหาอุปสรรคที่เป็นจุดอ่อนอยู่หลายอย่างเช่นกัน ดังนั้นทางออกคือกลยุทธ์การพลิกตัว (Turnaround-oriented Strategy) เพื่อจัดหรือแก้ไขจุดอ่อนภายในต่าง ๆ ให้พร้อมที่จะผนวกโอกาสต่าง ๆ ที่เปิดให้

3.4 สถานการณ์ที่ 4 (จุดแข็ง-อุปสรรค) สถานการณ์นี้เกิดขึ้นจากการที่สภาพแวดล้อมไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน แต่ตัวองค์กรมีข้อได้เปรียบที่เป็นจุดแข็งหลายประการ ดังนั้นแทนที่จะรอจนกระทั่งสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป ก็สามารที่จะเลือกกลยุทธ์การแตกตัวหรือขยายขอบข่ายกิจการ (Diversification Strategy) เพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็งที่มีสร้างโอกาสในระยะยาวด้านอื่น ๆ แทน

งานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา

ภาพรวมของประเภทงานหัตถกรรมและจำนวนผู้ประกอบการงานหัตถกรรมของภาคเหนือตอนบน ในจังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน และลำปาง ที่นับเป็นแหล่งผลิตงานหัตถกรรมที่สำคัญ มีความเป็นมา และลักษณะอธิบายได้ดังนี้

1. ภาพรวมของงานหัตถกรรมภาคเหนือตอนบน

ดั่งที่ อัญชดี โสมติ (2555 : 130) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับภาพรวมของบริษัทและศักยภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคเหนือตอนบน ไว้ดังนี้ ศักยภาพของกลุ่มภาคเหนือตอนบน 1 ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน และแม่ฮ่องสอน ผู้ผลิตและสร้างสรรคงานหัตถกรรมที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น เมื่อประเมินจากตัวเลขของผู้ประกอบการ กลุ่มธุรกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชน ฯลฯ ที่ผลิตสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เฉพาะรายที่ได้รับการขึ้นบัญชีสุดยอด หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2555 ระดับ 1 - 5 ดาว แยกเป็นรายจังหวัดเท่านั้น ซึ่งที่มีจำนวนกว่า 898 ราย จากตัวเลขดังกล่าวแสดงถึงศักยภาพผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของภาคเหนือตอนบน ได้เป็นอย่างดี แบ่งเป็น 5 ประเภท ได้แก่

- (1) เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย
- (2) ของใช้ ของที่ระลึก ของตกแต่งบ้าน
- (3) อาหาร
- (4) เครื่องคัม และ
- (5) สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร

ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ที่เป็นงานในหมวดหัตถกรรม จัดอยู่ในประเภทของใช้ ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้านและงานผ้าทอจะอยู่ในหมวดเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายเป็นส่วนใหญ่ มีจำนวนดังตาราง

ตารางที่ 2.9 ผู้ผลิตสินค้าที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OPC ปี 2555 ของภาคเหนือตอนบน

จำนวนผู้ผลิตสินค้า OTOP ที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OPC ปี 2555 ของภาคเหนือตอนบน บัญชีสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2555 ระดับ 1 - 5 ดาว แยกเป็นรายจังหวัด					
ที่	ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวนผู้ประกอบการ			
		เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน
1	เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย	198	33	68	23
2	ของใช้ ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้าน	213	82	39	9
3	อาหาร	74	34	28	21

ตารางที่ 2.9 ผู้ผลิตสินค้าที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OPC ปี 2555 ของภาคเหนือตอนบน (ต่อ)

จำนวนผู้ผลิตสินค้า OTOP ที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OPC ปี 2555 ของภาคเหนือตอนบน บัญชีสุดยอด หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2555 ระดับ 1 - 5 ดาว แยกเป็นรายจังหวัด					
ที่	ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวนผู้ประกอบการ			
		เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน
4	เครื่องดัด	20	3	3	10
5	สมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร	20	9	5	6
	รวม	525	161	143	69
	รวมทั้งสิ้น	898 ราย			

หมายเหตุ : ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมจัดอยู่ในประเภทของใช้ ของที่ระลึกและหมวดเสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย
ที่มา : อัญชลี โสมดี, 2555 : 131

จากตารางแสดงให้เห็นว่าจำนวนผู้ผลิตสินค้า OTOP ที่ได้รับการคัดสรรสุดยอดสินค้า OPC ปี 2555 ของภาคเหนือตอนบนมีจำนวนทั้งสิ้น 898 ราย โดยแบ่งเป็น 5 ประเภทผลิตภัณฑ์ ได้แก่ เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย ของใช้ ของที่ระลึก ของตกแต่งบ้าน อาหาร เครื่องดัด และสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร แยกเป็นจังหวัดโดยจังหวัดเชียงใหม่มีผู้ประกอบการมากที่สุด คือ จำนวน 525 ราย รองลงมา คือ จังหวัดลำปาง จำนวน 161 ราย จังหวัดลำพูน 143 ราย และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 69 ราย ซึ่งผู้ประกอบการงานหัตถกรรมช่าง 10 สาขา โดยส่วนใหญ่อยู่ในหมวดผลิตภัณฑ์ประเภทราย เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกายของจังหวัดลำพูนมีจำนวนทั้งสิ้น 68 ราย และหมวดของใช้ ของที่ระลึก และของตกแต่งบ้านของจังหวัดลำพูน มีจำนวน 39 ราย จากตัวเลขทำให้ทราบว่าผู้ประกอบการงานหัตถกรรม 10 สาขาของจังหวัดลำพูนมีจำนวนกว่า 107 ราย ซึ่งเป็นรายที่ผ่านการคัดสรรและได้ขึ้นบัญชีสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ปี 2555 ระดับ 1 - 5 ดาว และยังมีผู้ประกอบการงานหัตถกรรมอีกจำนวนมากที่ยังไม่ได้ขึ้นบัญชีหรือไม่ได้เข้าร่วมการคัดสรร

2. ประเภทของงานหัตถกรรม

งานหัตถกรรมแบ่งเป็นประเภทที่สำคัญ โดยแบ่งตามเทคนิคการผลิต วัสดุการผลิต และการนำไปใช้งาน ดังนี้

2.1 งานหัตถกรรมเครื่องเงิน

วราภรณ์ ไชยงาม (2548 : 1) กล่าวว่า หัตถกรรมพื้นบ้านของจังหวัดเชียงใหม่ที่นับว่ามีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันคืออย่างหนึ่งก็คือ เครื่องเงินเชียงใหม่ มีความเป็นมากกว่า 700 ปี นับตั้งแต่สมัยพญามังรายมหาราชสร้างเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ.1839 (ค.ศ.1296) โดย

มีพระสหายร่วมด้วยอีก 2 พระองค์คือ พ่อขุนรามคำแหงมหาราชพ่อขุนงำเมือง พระองค์เห็นว่าบ้านเมืองยังขาดช่างฝีมือ จึงได้กรีธาทัพไปยังเมืองหงสาวดีใกล้กับเมืองย่างกุ้ง เมืองหลวงของพม่าในปัจจุบัน ในเวลานั้น กษัตริย์พม่า คือ พระยาหงสาวดี (พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง) ซึ่งทรงชราภาพแล้วไม่สามารถทำการรบได้ จึงได้ทำการเจรจาขอหย่าศึก พญามังรายทรงยินยอมแต่มีข้อแม้ว่าขอให้พระองค์นำช่างฝีมือต่าง ๆ กลับไปพร้อมกับพระองค์ด้วย พระเจ้าฝรั่งมังฆ้องก็ทรงยินยอมตามนั้น พญามังรายได้นำช่างฝีมือ หลายเผ่ามาไว้ตามที่ต่าง ๆ ในเมืองเชียงใหม่ โดยให้เผ่าไทยใหญ่ (เงี้ยว) แยกกันอยู่ตามที่ต่าง ๆ ซึ่งมี 3 กลุ่ม คือ

- 1) ประดู่ช่างเผือก เป็นกลุ่มที่มีฝีมือในการปั้นและทำหนังปอง
- 2) หมู่บ้านวัวลาย เป็นกลุ่มที่มีฝีมือในการทำเครื่องเงิน
- 3) หมู่บ้านเมื่อย เป็นกลุ่มที่มีฝีมือในการทำเครื่องเงิน

ในช่วง พ.ศ. 2310 หลังจากเชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า พระเจ้ากาวิละได้ร่วมกับพระเจ้าตากสินมหาราชและพระพุทธรอดฟ้าจุฬาโลก มหาราช ทำการขับไล่พม่าออกจากเมืองเชียงใหม่ หลังจากที่ถูกกลายเป็นเมืองร้างร่วม 20 ปี (2319-2339) เนื่องจากผู้คนหนีภัยสงครามไปอาศัยอยู่ตามป่าเขา พระองค์จึงเริ่มปรับปรุงบ้านเมือง วัดวาอารามที่รกร้างว่างเปล่า โดยใช้นโยบาย “เก็บผักใส่ซ้า เก็บข้าใส่เมือง” และประกาศให้ประชาชนกลับเข้ามาอยู่ในเมืองเช่นเดิม ทรงมีคำสั่งให้เจ้านายราชสกุลต่าง ๆ เข้ามารับราชการในเมืองเชียงใหม่ ส่วนเรื่องการกวาดต้อนผู้คนนั้นก็ทำได้เป็นระยะ ๆ อย่างมีเป้าหมาย กล่าวคือ ผู้ที่ถูกกวาดต้อนมานั้นมีทั้งหมด โหระ ว่างฝีมือต่าง ๆ เข้ามาฝึกอาชีพให้กับประชาชนและจัดทำสิ่งค้ำหลวง โดยช่างฝีมือต่างๆ จะถูกจัดให้อยู่บริเวณระหว่างกำแพงเมืองชั้นนอกและชั้นในรายรอบตั้งแต่บริเวณแจ้งศรีภูมิถึงแจ้งกู่เอื้อง ต่อมาในสมัยพระเจ้าช้างเผือกธรรมลังกา ชาวบ้านวัวลาย แขวงเมืองปั่น ได้ถูกกวาดต้อนมาอีกครั้งหนึ่ง เข้ามาตั้งบ้านเรือนรอบ ๆ วัดหมื่นสาร โดยมี “เจ้าขันแก้ววัวลาย” เป็นผู้นำชาวบ้านและเป็นที่เคารพรัก และศรัทธา มีวิชาในการตีกลองสะบัดชัยและปั้นคนโท (น้ำตั้น) และได้ส่งชาวบ้านวัวลายไปเรียนรู้การทำเครื่องเงินในคุ้มหลวง ต่อมาเจ้าขันแก้ววัวลายได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่า “บ้านหมื่นสารวัวลาย” ซึ่งได้มาจากชื่อวัดหมื่นสาร และชื่อเจ้าขันแก้ววัวลายนั่นเอง

ในอดีตก่อนปี พ.ศ. 2500 ชาวบ้านวัวลายจะประกอบอาชีพทำนากันเป็นส่วนใหญ่ เมื่อว่างเว้นจากการทำนาจึงจะเป็นช่างฝีมือประกอบอาชีพทำเครื่องเงินตามที่ได้รับ การถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษโดยจะใช้แรงงาน ของสมาชิกในครอบครัว และเกือบทุกบ้านจะมี โรงงานขนาดเล็กประจำอยู่ที่บ้าน เรียกว่า “เตาเส้า” สมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันทำเครื่องเงินเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน และเพื่อการค้า โดยจะไปซื้อแร่เงินจากร้านคนจีนในตัวเมืองเชียงใหม่ จากนั้นจะนำแร่เงินมาตี-ขึ้นรูป ตามประเภท ของผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่ทำสลุง ชั้นล่างหน้า พาย ถาด

โดยมากผู้ที่ทำหน้าที่เป็นช่างตีและขึ้นรูป จะใช้แรงงานชายได้แก่ พ่อ สามี ลูกชาย ส่วนผู้หญิงคือแม่ และลูกสาวจะรับหน้าที่เป็นช่างแกะลายและนำเครื่องเงินไปขายที่ตลาด ซึ่งในการทำเครื่องเงิน ในระยะแรกนั้น ทำขึ้นเพื่อเป็น “ส่วย” ตามความต้องการของเจ้านาย ภายหลังที่เศรษฐกิจขยายตัว ขึ้นและติดต่อกับชายกับชาติอื่น เช่น พม่า ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เครื่องเงินจึงกลายเป็นสินค้าแลกเปลี่ยน หรือซื้อขายกับสินค้าที่จำเป็นอื่น ๆ และสามัญชนเริ่มได้ใช้เครื่องเงินได้ ด้วยเหตุที่เจ้านาย เริ่มเปลี่ยนไปใช้เครื่องทองแทน เมื่อมีการติดต่อกับการค้าขายระหว่างคนต่างกลุ่ม จึงทำให้ความรู้ และภูมิปัญญาต่าง ๆ เกี่ยวกับรูปแบบของเครื่องเงินเริ่มหลากหลายขึ้น ดังนั้น วัตถุประสงค์ที่เคยใช้ทำ จากที่เคยใช้เงินรูปพม่า เงินหมัน เงินราง จากสิบสองปันนาเริ่มหายากขึ้น จึงหันมาใช้เม็ดเงิน บริสุทธิ์ที่ทำซื้อได้ทั่วไปตามร้านจำหน่ายทอง เนื่องจากหาซื้อได้ง่ายกว่าแม้ว่าราคา จะสูง แต่ลูกค้า ก็ให้ความนิยม

ดังนั้นเครื่องเงินวิวลายในสมัยอดีตจึงนิยมทำกันเพียงบางชนิด เช่น สลุง พาน ถาด เขียนหมาก เป็นต้น แต่หลังจากที่รัฐ บาลนครวงศ์ให้ข้าราชการ ประชาชน แต่งชุดไทย จึงได้มีการทำเป็นเครื่องประดับของสตรีเพิ่มขึ้นจากรูปแบบเดิม เช่น สร้อยคอ แหวน กำไล คุ่มหู เข็มกลัด เป็นต้น

2.2 งานหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบ

ที่ตั้ง ศูนย์บริการข้อมูลการค้า การลงทุน จังหวัดเชียงใหม่ (2554 : 1) กล่าวว่า หัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผานั้นเกิดขึ้นได้เนื่องจากความจำเป็นและความต้องการของมนุษย์ ซึ่งแต่เดิมคงทำขึ้นเพื่อเป็นภาชนะใส่อาหาร และน้ำ ต่อมามนุษย์ก็พัฒนาเครื่องปั้นดินเผาให้มี คุณภาพดีขึ้นและประ โยชน์ใช้สอยของหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ก็เพิ่มขึ้นตามลำดับเช่นกัน ในประเทศไทยมีเครื่องปั้นดินเผาที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ เครื่องสังคโลก มีลักษณะเหมือนถ้วยชามของ จีนในสมัยปลายแผ่นดินซ่ง เป็นชนิดเคลือบทึบ ต่อมาเมื่อสุโขทัยอยู่ภายใต้อยุธยา ฝีมือการทำ เครื่องปั้นดินเผาก็เสื่อมลงเป็นแค่การปั้นดินหยาบ ๆ เท่านั้น ปัจจุบันการทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นที่สนใจอย่างแพร่หลาย มีโรงงานอุตสาหกรรม ที่ทำเครื่องปั้นดินเผาเกิดขึ้นหลายแห่ง

สิ่งที่พบส่วนใหญ่เป็นงาน ชาม ขวด ไหขนาดต่าง ๆ คาดว่ามีอายุสมัย ราชวงศ์มังราย (พ.ศ. 1984 - 2101) นอกจากนี้ยังค้นพบเครื่องถ้วยในบริเวณเชิงเขาคอยโทองผาอ่าง ตำบลศรีงาม อำเภอสันทราย ซึ่งนายจองยี นายคำทกร และนายจองคำ ชาวไทยใหญ่มาตั้งเตาเผา เครื่องปั้นดินเผาชนิดเคลือบสีเขียวหรือเรียกว่า สีลาดล ประมาณ 70 ปีมาแล้ว ดังนั้นเครื่องปั้นดินเผา ทั้งชนิดเคลือบและไม่เคลือบนี้ขึ้นอยู่กับบริเวณที่ตั้ง ของเตาเผา ว่ามีลักษณะเนื้อดินที่ใช้ในการปั้น นั้นอยู่ในลักษณะใด รวมทั้งฝีมือการปั้นของช่างแต่ละท้องถิ่นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องปั้นดินเผา

ชนิดไม่เคลือบเพราะเครื่องปั้นดินเผาลักษณะนี้ ชาวบ้านยังนิยมทำกันอยู่และคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตบริเวณบ้านเหมืองกง ตำบลหนองควาย ตำบลหนองแก้ว บ้านกวน บ้านไร่ บ้านหม้อ ตำบลหารแก้ว อำเภอลำดอง เป็นเครื่องปั้นดินเผาชนิดไม่เคลือบ

ภาพที่ 2.4 เครื่องปั้นดินเผาบ้านเหมืองกง
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556

2.3 งานหัตถกรรมเครื่องหนัง

ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร (2554) : 1-2) กล่าวถึง ประวัติที่มาของเครื่องหนังไว้ว่า เมื่อ 800-1,200 ปี ก่อนยุคประวัติศาสตร์ มนุษย์ได้ทำเอาทรัพยากรจากธรรมชาติมาสร้างเป็นบ้านเรือน มีการปลูกพืช ทำการเกษตร เลี้ยงสัตว์ อยู่ร่วมกันเป็นสังคม และมีการปกครองจนกระทั่งถึงศตวรรษที่ 19-20 ความเจริญของโลกและมนุษย์ได้ก้าวเข้าสู่เทคโนโลยีสมัยใหม่เกิดการแข่งขันทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ เพื่อให้ผลของการแข่งขันออกมาสู่ความต้องการของสังคมโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงอยู่อย่างไม่หยุดยั้ง ดังนั้นหนังสัตว์จึงเป็นวัสดุจำเป็นอย่างยิ่ง สำหรับนำมาทำผลิตภัณฑ์ใช้สอยของมนุษย์ หนังสัตว์จึงถูกแปรสภาพ ตามกรรมวิธีปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ผ่านขั้นตอนปฏิบัติของเครื่องมือสมัยใหม่ที่ควบคุมด้วยระบบคอมพิวเตอร์เปลี่ยนให้หนังมีหลายชนิด หลายสี โดยคุณภาพของหนังแต่ละชนิดเหล่านี้ ได้ใช้ทำประโยชน์ให้เกิดคุณภาพตามความต้องการได้อย่างมากมาย และเป็นผลิตภัณฑ์ที่นิยมใช้กันทั่วโลก อาทิ รองเท้า หมวก กระเป๋า เข็มขัด เสื้อผ้า เป็นต้น

เครื่องหนังสมัยเชียงแสน สุโขทัย ความเจริญของบ้านเมืองสมัยนั้นยังไม่รุ่งเรืองนัก ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ศิลปกรรมและหัตถกรรมการอุตสาหกรรมก็มีเฉพาะในครัวเรือน เครื่องหนังที่มีใช้ก็เป็นไปตามธรรมชาติ เช่น กลอง รองเท้าแตะ เข็มขัด บางอย่างก็รู้จักประดิษฐ์ให้ดูสวยงาม มีลวดลายต่าง ๆ เช่น ตัวหนังตะลุง ภาชนะของใช้ประจำบ้าน เป็นต้น สำหรับสมัยกรุงศรีอยุธยา นั้น เครื่องหนังในสมัยนี้ได้รับอารยธรรมและวัฒนธรรมจากต่างประเทศมากขึ้น เนื่องจากมีการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศงานศิลปหัตถกรรมมีการตื่นตัวเจริญรุดหน้าไปไกล แต่เครื่องหนังยังคงทรงตัว เพราะยังไม่รู้คุณค่าของหนังอย่างแท้จริง การฟอกหนังก็มีเฉพาะ

เบื้องต้น คุณภาพยังไม่ดีพอมีลักษณะแข็งกระด้าง หนังสือที่เอามาใช้งานส่วนใหญ่ได้มาจากซากสัตว์ที่เลี้ยงไว้เพื่อนำเอาเนื้อ หนัง มาทำประโยชน์ใช้สอยโดยตรงเช่นปัจจุบัน เครื่องหนังสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในยุคนี้เรามีการเลี้ยงสัตว์ เช่น โค กระบือ เพื่อใช้แรงงานนากสิกรรมโดยตรงอย่างกว้างขวาง มีการบริโภคเนื้อสัตว์เป็นอาหารหลักประเภทหนึ่ง จึงมีหนังสัตว์จำนวนมากและเหลือพอที่จะส่งไปขายยังต่างประเทศใกล้เคียงได้ ทำให้มีรายได้เข้าประเทศที่สำคัญทางหนึ่ง การฟอกหนังเริ่มทำเป็นอุตสาหกรรมอย่างจริงจังเมื่อราวปี พ.ศ. 2460 โดยชาวตะวันตกเป็นชาติแรก ซึ่งกิจการแห่งแรกตั้งอยู่ที่จังหวัดธนบุรี (วารสารเครื่องหนังไทย, ม.ป.ป. : 1)

ภาพที่ 2.5 ผลิตภัณฑ์เครื่องหนังในปัจจุบัน อาทิ เสื้อผ้า หมวก เข็มขัด รองเท้า กระเป๋า
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556

ในอดีตหนังแท้นั้นมีลักษณะที่บ่งบอกได้ชัดเจนอยู่หลายประการ เช่น กลิ่น ปลาย พื้นผิวด้านหลัง ฯลฯ แต่ปัจจุบันมีเทคโนโลยีเข้ามาจนทำให้หนังเทียมมีรูปแบบลวดลายใกล้เคียงและเหมือนหนังแท้มากขึ้น สำหรับลักษณะพื้นฐานของหนังแท้ในอดีตนั้น หนังแท้มีลักษณะพื้นฐานที่ ซึ่ซัดได้ง่ายเช่น มีกลิ่นหนัง ผิวมีรูขุม ด้านหลังเป็นขนสีกหลาด ซึมซับน้ำหากอากาศเย็นเมื่อสัมผัสจะรู้สึกอุ่น ขณะที่อากาศร้อนเมื่อสัมผัสจะรู้สึกเย็นดูแลทำความสะอาดยาก ลายบนผิวเป็นธรรมชาติไม่มีรอยต่อลาย (Emboss repeat) พัฒนาด้านต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมฟอกหนังและการตกแต่ง (Finishing) เป็นปัจจัยที่ทำให้ลักษณะพื้นฐานเปลี่ยนไปจนไม่อาจจะใช้เป็นตัวพิจารณาบ่งบอกความเป็นหนังแท้ได้อีกต่อไป ซึ่งการฟอกย้อมในปัจจุบันมีความพยายามที่จะลดกลิ่นหรือให้เงาางที่สุด ดังนั้น หนังแท้ที่ดีจึงมักไม่มีกลิ่น มีการใช้ Water Repel lance เพื่อป้องกันไม่ให้น้ำเกาะหนัง มีฉนวนและถ่ายเทอากาศได้ ก็เป็นเฉพาะหนังประเภท Full grain หรือ Corrected grain ที่ผ่านการ Top coating หรือ Finishing บาง ๆ เท่านั้น หนังแท้ส่วนใหญ่ผิวลาย รอยย่นของผิว (Grain Break) โดยปกติจะมีลักษณะเป็นธรรมชาติเหมือนผิวหนังของคน แต่หนังแท้บางชนิดที่เนื้อ

แน่น หรือ แข็ง ที่เป็นหนังคุณภาพดีก็ไม่มีรอยย่นของผิวให้สังเกตดู ขณะเดียวกันหนังเทียม PU จะมีรอยย่นของผิวใกล้เคียงกับหนังแท้ทั่วไปหนังแท้จะมีขนาด (Shape/Size) แต่ละชิ้นไม่แน่นอนเพราะเป็นของธรรมชาติ หนังแท้จะไม่ติดไฟหรือถ้าติดก็จะดับได้เอง ส่วนหนังเทียมทั้ง PU / PVC ก็ยังมีลักษณะพื้นฐานหลายอย่างที่แตกต่างจากหนังแท้และหลายอย่างเหมือนหรือใกล้เคียงกับหนังแท้ ตัวอย่างเช่น รอยย่นผิวบน ปกติหนังเทียม PVC จะไม่เกิดรอยย่นเมื่อเวลาพับด้านผิวบนเข้าหากัน เพราะมีความกระด้างมาก ขณะที่ Semi-PU และหนังเทียม PU จะมีรอยย่นคล้ายหนังแท้ ผิวหน้าของหนังเทียม PU มักมีความเหนียวติดมือ (sticky) ขณะที่หนังเทียม PVC กลับมีความแห้งลื่นมากกว่า เมื่อเทียบกับหนังแท้ (วารสารเครื่องหนังไทย, ม.ป.ป.: 2) ในขั้นตอนแรกของกรรมวิธีฟอกหนัง เทคโนโลยีอันทันสมัยถูกนำมาใช้เพื่อปกป้องรักษาหนังสัตว์ ต่อมาก็นำเข้าสู่กรรมวิธีทางเคมี เพื่อให้ให้อ่อนนุ่มและยืดหยุ่น ซึ่งคนฟอกหนังสามารถปรับความหนา ย้อมสี เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย จากนั้นส่งไปตัดเย็บให้ได้สินค้าสำเร็จรูปตามต้องการ ปัจจุบันเครื่องหนังส่วนใหญ่ทำจากหนังวัว แต่ก็ยังมีหนังจากสัตว์อื่น ๆ ที่เป็นที่ยอมรับ เช่น หนังแกะ และหนังกวาง ถูกใช้สำหรับเครื่องหนังที่ต้องการความอ่อนนุ่มและมีราคาแพง หนังจึงใ้ถูกนำมาใช้สำหรับเครื่องหนังที่ต้องการความแข็งแรงและความยืดหยุ่น นอกจากนี้ยังมีหนังนกอกระจอกเทศ หนังปลากระเบน เป็นต้น (วารสารเครื่องหนังไทย, ม.ป.ป.: 3)

ภาพที่ 2.6 กลองบูชา (กลองบูชา หรือ ก้องบูชา) (ซ้าย) และกลองแอม (ขวา)
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556

สำหรับเครื่องหนังทางภาคเหนือจะนิยมนำหนังสัตว์มาหุ้มหน้ากลอง เพราะกลองเป็นวัฒนธรรมด้านดนตรีชนิดหนึ่งในล้านนา มีรูปลักษณะทรงกลมทำด้วยไม้เนื้อแข็งและหุ้มด้วยหนังสัตว์ กลองบางชนิดหุ้มหนังด้านเดียว กลองบางชนิดหุ้มหนังสองด้าน เมื่อตีหรือเคาะด้วย

ไม้หรือค้อนจะมีเสียงดังไพเราะตามคุณลักษณะของวัสดุที่ทำและขนาดของกลองนั้น ๆ เช่น กลองบูชา (กลองปู้จา) กลองสะบัดชัย กลองชัยมงคล กลองมอญเชิง กลองปู้เจ้ กลองตะหลดปด กลองตีงนอง กลองแฆะ กลองเส็งหม้อง กลองหลวง กลองแหว เป็นต้น ซึ่งกลองโบราณถือเป็นมรดกคู่กับแผ่นดินล้านนาที่ทรงคุณค่า บ่งบอกประวัติศาสตร์ความเป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น เป็นมรดกของแผ่นดินที่ไม่มีใครคนใดคนหนึ่งเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกันเป็นผู้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น

2.4 งานหัตถกรรมโลหะ

สุรพล นาตะพินิจ อาจารย์ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร (2552 : 1) กล่าวว่า เรื่องราวของหัตถกรรมสาขาโลหะในอดีตล้วนมีความสำคัญยิ่งแสดงถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แฝงไว้ด้วยความรู้ความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมและมีวิธีการจัดการในแบบของตนเองอย่างเหมาะสม จนสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ในแง่การศึกษาค้นคว้าประวัติศาสตร์ของการทำและใช้โลหะในสมัยอดีตของไทย ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จวบจนถึงยุคประวัติศาสตร์พบว่า ช่างโลหะไทยสมัยโบราณรู้จักใช้โลหะด้วยกันหลายชนิดมาทำสิ่งของต่าง ๆ มีทั้งที่เป็นโลหะบริสุทธิ์และโลหะผสมที่นิยมใช้กันมากได้แก่ ทองคำ เงิน ทองแดง สังกะสี และเหล็ก นอกจากนี้ ดีบุกและตะกั่ว ซึ่งเป็นโลหะที่ใช้ผสมกับโลหะอื่น ๆ เพื่อทำเป็นโลหะผสมก็มีบทบาทไม่แพ้กัน

สำหรับการออกแบบรูปแบบและลวดลายของงานหัตถกรรมสาขาโลหะนั้น ในอดีตรูปแบบและลวดลายส่วนใหญ่จะเป็นรูปช้าง ม้า รอยพระพุทธรูป ต้นไม้ และลวดลายส่วนใหญ่จะเชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อทางจินตคติ ได้แก่ 12 นักษัตร เป็นต้น การออกแบบลวดลายขึ้นอยู่กับความต้องการว่าต้องการแบบใด หากต้องการให้ดูขึ้นมาก็กลับด้านแล้วใช้เหล็กตีเพื่อให้ลายดูขึ้นมา และในปัจจุบันงานหัตถกรรมสาขาโลหะที่เป็นเครื่องต้องลายจะถูกนำไปเป็นส่วนประกอบของเครื่องใช้สอยต่าง ๆ โดยเฉพาะเครื่องตกแต่งบ้าน ของที่ระลึก เช่น ประดับเป็นกรอบรูป กล้องใส่เครื่องประดับ แจกัน ที่ทับกระดาษ ที่คั่นหนังสือ เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์โลหะที่นักวิจัยได้ทำการลงพื้นที่เพื่อศึกษาหาข้อมูลมีอยู่ 2 ประเภท คือ 1) เครื่องมือหรือเครื่องใช้ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้แก่ มีด ขวาน กรรไกร สิวแกะสลัก ไม้ เคียวเกี่ยวข้าว และ 2) ผลิตภัณฑ์ประดับและตกแต่ง เช่น ฉัตร หม้อดอก (ปुरुณกลส หรือ ปुरुณฆูชะ) โคมไฟ ฯลฯ

ภาพที่ 2.7 ภาพขณะเครื่องใช้ทำด้วยโลหะเงิน
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556

2.5 งานหัตถกรรมไม้แกะสลัก

ดั่งที่ สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539 : 11-15) กล่าวว่า การแกะสลักเป็นลักษณะพิเศษของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของคนภาคเหนือ โดยเฉพาะ ไม้สักถือว่าเป็นไม้ที่มีคุณภาพดีเลิศ เพราะมีเนื้อละเอียด มีลวดลายในเนื้อไม้ที่สวยงาม มีสีเหลืองนวลอ่อน ๆ มียาง มีกลิ่นที่ปลวกมอด มอดและแมลงไม่ชอบกัดแทะ ลักษณะของลำต้นตรง กลม สง่างาม ไม้สักเป็นไม้ที่มีมากที่สุดในภาคเหนือของประเทศไทยและถือเป็นไม้เศรษฐกิจของไทย

เมืองเหนือในแต่ละจังหวัดจะมีงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอยู่มากมายหลายประเภท งานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ซึ่งตัวแปรที่ทำให้เกิดความแตกต่างของงานมีอยู่หลายประการ เช่น วัฒนธรรม ประโยชน์ของการนำไปใช้ ความเชื่อที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ สภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ประชาชนเมืองเหนือที่เป็นช่าง ส่วนมากงานแกะสลักมักจะนิยมทำออกมาเป็นรูปช้าง ซึ่งถือว่าเป็นสัตว์ที่มีความผูกพันกับคนในท้องถิ่นมากกว่าสัตว์ประเภทอื่น ช้างไม้แกะสลักถือเป็นเครื่องประดับมากกว่าที่จะนำไปใช้ประโยชน์ใช้สอยอย่างอื่น โดยส่วนมากเป็นการแกะสลักแบบลอยตัว แบบนูนบ้าง

ฝีมือการแกะสลักช้างในปัจจุบันจะเห็นว่ามีความหลากหลายและคุณค่าทางความงามลดน้อยลงตกต่ำลง แต่เดิมคุณกลมกลืนมีเนื้อหนังมากกว่า รอยขนบนผิวหนังก็ทำได้อย่างกลมกลืนยิ่งกว่าปัจจุบัน สาเหตุที่เป็นเช่นนี้อาจจะเป็นเพราะช้างไม้แกะสลักเป็นที่ต้องการของประชาชนมากขึ้น มีผลทำให้ช่างต้องผลิตออกมาจำนวนมาก ทำให้คุณภาพต่ำลง เป็นต้น งานเครื่องไม้แกะสลักแบบลอยตัว นูนสูง หรือนูนต่ำ และลายเส้น ขึ้นอยู่กับลักษณะของการนำไปใช้ เช่น ของตกแต่งบ้าน งานเฟอร์นิเจอร์ เครื่องเรือน สิ่งของเครื่องใช้ ของชำร่วย ของที่ระลึก เป็นต้น งานศิลปหัตถกรรมเกี่ยวกับงานแกะสลักไม้มีการทำหลายหมู่บ้าน หลายอำเภอ และหลายจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ซึ่งจากการสำรวจมีการทำงานมานานแล้วและปัจจุบันก็ยังมีการทำงานอยู่ เช่น ในจังหวัดเชียงใหม่

ทำหลายอำเภอ คือ เมือง สารภี หางดง เชียงดาว สันทราย พร้าว สันป่าตอง จอมทอง ดอยเต่า แม่ริม แม่อาขย ฝาง แม่แตง สันกำแพง และดอยสะเก็ด

สรุปได้ว่า การทำไม้แกะสลักสืบเนื่องมาจากความเชื่อของชาวบ้านประกอบกับประสบการณ์ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ดังนั้นยามว่างชาวบ้านจึงได้คิดจำลองภาพจากแหล่งต่าง ๆ และนำมาแกะสลักลงบนไม้ เช่น การแกะสลักสิงห์โตเริ่มจากการจำลองภาพจากหนังสือวรรณคดีเรื่องสัตว์ป่าหิมพาน จากนั้นได้หาเศษไม้ รากไม้ที่ไม่ใช้แล้วในหมู่บ้านนำมาแกะสลักจากฝีมือ และภูมิปัญญาที่ชาวบ้านมีอยู่ โดยใช้ไม้สักในการแกะเนื่องจากเป็นไม้เนื้อแข็งง่ายสำหรับการแกะสลักออกเป็นลวดลายตามแบบของสิงโต โดยเน้นลวดลายที่อ่อนช้อยงดงาม แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของล้านนาไทย เมื่อชาวบ้านจำลองภาพสิงโตออกมา โดยการแกะสลักแล้วก็จะนำสิงห์โตไปตั้งไว้หน้าวัดเพื่อป้องกันสิ่งเลวร้าย ที่จะเข้ามาคุกคามหมู่บ้านหรือป้องกันภัยสำหรับชาวบ้านหรือลูกหลานในหมู่บ้านนั้น นอกจากการแกะสลักเป็นภาพสัตว์ในวรรณคดีแล้วยังมีการพัฒนารูปแบบต่าง ๆ อย่างหลากหลายโดยจะเน้นลวดลายล้านนาที่ลึบทอดมาอย่างยาวนาน

ภาพที่ 2.8 งานไม้แกะสลักในพื้นที่อำเภอสันป่าตอง เป็นงานผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้า

ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556

ปัจจุบันงานด้านหัตถกรรมของเชียงใหม่ บางแห่งยังคงสร้างขึ้นตามแบบเดิมในอดีตส่วนใหญ่ยังใช้พื้นฐานของเทคนิคและวิธีการผลิตเก่า แต่ได้ปรับเปลี่ยนและพัฒนาทั้งรูปแบบทางศิลปะ กระบวนการผลิต และการจัดการให้เข้ากับกลไกตลาด เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งงานด้านหัตถกรรมของเชียงใหม่ที่ยังคงเป็นเอกลักษณ์และเป็นที่ยอมรับอยู่หลายชนิด เช่น เครื่องเงิน เครื่องเงิน ไม้แกะสลัก ผ้าทอตีนจก ผ้าไหม สันกำแพง เครื่องปั้นดินเผา ร่ม และกระดาษสา เป็นต้น ทั้งนี้สินค้าแกะสลักมีหลายอย่าง ตั้งแต่ชิ้นเล็ก อย่างเช่น ปากกา ดินสอที่ทำจากกิ่งไม้ ช้าง นก กบ ปลา และสัตว์ต่าง ๆ ดอกไม้ จนถึงไม้แกะสลักขนาดใหญ่ เช่น นางไหว้ นางรำ ช้าง ครกเก่า แกะสลักโต๊ะ ตู้ เตียง ซึ่งไม้ที่ใช้ในการ

แกะสลักมีหลายชนิด เช่น ไม้สัก ไม้มะขาม ไม้โมกมัน ไม้ปลู ไม้ตะเคียน ไม้ป้อ ไม้โพธิ์ทะเล ไม้ยม ไม้มะค่า ไม้แดง ไม้โพธิ์ ไม้จู้ ไม้จำฉา ไม้กระท้อน ไม้จันทร์หอม ไม้คู้ และไม้ขนุน เป็นต้น

2.6 งานหัตถกรรมกระดาษ

จังหวัดเชียงใหม่นั้น บ้านต้นเปา เป็นชุมชนที่มีชื่อเสียงด้านการผลิตกระดาษ สามารถเป็นระยะเวลาานกว่าร้อยปี ตั้งอยู่ ต.ต้นเปา อ.สันกำแพง จ.เชียงใหม่ ในอดีตชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ทำไร่เป็นอาชีพหลักและเมื่อว่างจากการทำนา ทำไร่ จึงทำกระดาษสาเป็นอาชีพรองแต่ต่อมาการผลิตกระดาษสาก่อให้เกิดรายได้มากกว่าจึงเปลี่ยนมาเป็นอาชีพหลักแทนโดยที่ชาวบ้านส่วนใหญ่หันมาผลิตกระดาษสาพร้อมกับมีกระแสความต้องการของกระดาษสาประเภทต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นเช่น การ์ด สมุดโน้ต และสมุดภาพ ฯลฯ รวมถึงชาวต่างประเทศหันมานิยมใช้กระดาษสาเพิ่มมากขึ้นด้วย ทำให้กระดาษสาเป็นสินค้ายอดนิยมเพราะสามารถทำเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ได้หลากหลาย (ศูนย์บริการข้อมูลการค้าการลงทุนจังหวัดเชียงใหม่, 2554 : 1) โดยนายเจริญ หล้าปินตา ได้สืบทอดการทำกระดาษสาจากคุณทวด ในสมัยก่อนนั้นไม่ได้ทำกันอย่างแพร่หลายเหมือนสมัยนี้ จะทำกันเฉพาะเมื่อต้องการเขียนยันต์ ทำไม้เทียนและทำดุงของเชียงใหม่เท่านั้น มีการพัฒนาการทำกระดาษสาจากที่เคยทำสีขาวก็คิดหาวิธีทำเป็นหลาย ๆ สีและมีลวดลายมากยิ่งขึ้น ซึ่งปรากฏว่าได้รับความสนใจจากคนไทยและต่างประเทศเป็นอย่างมากทำให้ท่านมีกำลังใจที่จะผลิตงานศิลปะกระดาษสามากยิ่งขึ้น แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น สมุดโน้ต อัลบั้ม ดุงกระดาษ กล่องใส่เครื่องสำอาง ดอกไม้ ฯลฯ และยังได้เผยแพร่การทำกระดาษสาไปยังหมู่บ้านอื่นสอนวิธีการทำกระดาษสาเพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปะของไทยอีก

การทำกระดาษสาสืบทอดจากบรรพบุรุษของบ้านต้นเปาซึ่งเป็นแหล่งผลิตกระดาษสาดั้งเดิมของเชียงใหม่ โดยในอดีตการทำกระดาษสานั้นเพื่อนำไปใช้ในการผลิตร่มและพัด โดยแหล่งผลิตร่มและพัดอยู่ที่บ้านป้อสร้างอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังใช้ในการทำไม้เทียน ทำดุงและทำโคมลอย ซึ่งกระดาษสายังไม่เป็นที่ต้องการของท้องตลาดมากนัก การทำกระดาษสาจึงอยู่เฉพาะในครอบครัวของนายเจริญและนางทองคำ หล้าปินตาเท่านั้น ต่อมากระดาษสาและผลิตภัณฑ์กระดาษสาได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจาก กระทรวงอุตสาหกรรม และจากหน่วยงานสถาบันการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อย่างจริงจังประมาณปี พ.ศ. 2537 - 2538 ให้มีการจัดงานแสดงและจำหน่ายกระดาษสาและผลิตภัณฑ์ การจัดการประกวดกระดาษสา ตลอดจนทั้งการฝึกอบรมการผลิตกระดาษสาและผลิตภัณฑ์ การบริการให้คำปรึกษาแนะนำพัฒนาเทคนิคการผลิต เครื่องมือเครื่องจักรในการผลิตต่าง ๆ ทำให้คนเริ่มรู้จักและสนใจกระดาษสา กันมากและรู้จักบ้านต้นเปาว่าเป็นแหล่งผลิตกระดาษสาด้วยมือแบบดั้งเดิมของจังหวัดเชียงใหม่ กระดาษสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาษสาจากบ้านต้นเปาได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวด

หลายประเภทและหลายครั้ง ชื่อเสียงของกระดาศบ้านดั้นเปาเริ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น ประกอบกับตลาดกระดาศและผลิตภัณฑ์กระดาศในเมืองไทย จึงเริ่มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ทั้งตลาดในประเทศและต่างประเทศ (ศูนย์บริการข้อมูลการค้าการลงทุนจังหวัดเชียงใหม่, 2554 : 2)

สำหรับงานหัตถกรรมสาขากระดาศของจังหวัดเชียงใหม่จะเข้าไปเกี่ยวข้องกับ ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ซึ่งมีบทบาทและความเป็นมาที่ยาวนาน ได้แก่

1. ตุง ชาวล้านนามีจุดมุ่งหมายหลักในการสร้างตุงคือ เพื่อเป็นพุทธบูชา เพราะมีความเชื่อว่าการถวายตุงนั้นเป็นการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเอง ทั้งยังได้อุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองศาสนสถาน ศาสนวัตถุ หรือสิ่งที่เป็นสาธารณประโยชน์ และชาวล้านนาเชื่อกันว่าตุงสามารถสะเดาะเคราะห์ภัยพิบัติต่าง ๆ ให้หมดไปได้ จึงมีพิธีสืบชะตาขึ้น ซึ่งตุงเป็นวัสดุอุปกรณ์สำคัญที่ขาดเสียมิได้ในพิธีสืบชะตาหรือต่ออายุดังกล่าว นอกจากนี้ ชาวล้านนายังใช้ตุงในพิธีกรรมและเทศกาลอื่น ๆ อีก อาทิ งานปอยหลวง งานทอดกฐิน ประเพณี สงกรานต์ ประเพณีเกี่ยวกับการตาย ฯลฯ ซึ่งตุงที่นำมาใช้ในงานต่าง ๆ เหล่านี้จะแตกต่างกันออกไป (ชไมพร พรพิชญ์พัฒน์, 2546 : 95-97) ตุงที่ทานหรือถวายในงานมงคล ได้แก่ ตุงไชย ตุงกระด้าง ตุงบอก ตุงคำกิ่ง ตุงสิบสองราศี ตุงใส่หมู ตุงเจดีย์ทราย ตุงค้ำ ฯลฯ และตุงทานหรือถวายในงาน อวมงคล ได้แก่ ตุงสามหาง ตุงแดง ตุงขอนกัม ตุงขอนางผาน เป็นต้น

2. โคม ปัจจุบันชาวล้านนานิยมนำมาใช้ในงานพิธีกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะงานประเพณียี่เป็งหรือประเพณีลอยกระทง นิยมจุดโคมล้านหรือโคมที่คิดแฉวนไว้บนที่สูง ทำด้วยไม้ไผ่และกระดาษ สร้างเป็นโคมทรงกลมหุ้มเรียกว่า “โคมรังมดส้ม” ใช้ประดับตกแต่ง มีเทียนและประทีปเพื่อเป็นการสักการบูชาพระพุทธเจ้า ในคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง (ยี่เป็งล้านนา) และเชื่อว่าเป็นการบวงสรวงพระเกษแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ ซึ่งถือว่าเมื่อได้กระทำเช่นนี้แล้ว แสงประทีปจาก โคมจะช่วยส่องประกายให้การดำเนินชีวิตเจริญรุ่งเรืองอยู่เย็นเป็นสุข ชาวล้านนา จึงนิยมปล่อยโคมไฟขึ้นฟ้าและจุดประทีปตามบ้านเรือน

สรุปได้ว่า กระดาศนั้นมีประโยชน์หลายประการ ได้แก่ ใช้บันทึกเรื่องราวต่าง ๆ เช่น สมุดไทยหรือสมุดข่อย ใช้เป็นเครื่องเล่นเพื่อความบันเทิง เช่น ว่าว และเป็นเครื่อง ตกแต่ง และเป็นเครื่องใช้สอย เช่น ร่ม โคมไฟ แฉวนเพดาน โคมไฟตั้งโต๊ะ (ธนาคารกรุงเทพ จำกัด มหาชน, 2551 : 256)

ภาพที่ 2.9 งานหัตถกรรมกระดาษ เช่น ร่มโบราณ โคม ตัดกระดาษ เป็นต้น
ที่มา : ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2556

2.7 งานหัตถกรรมจักสาน

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2539 : 7-9) กล่าวว่า มนุษย์คิดทำเครื่องจักสานมาตั้งแต่สมัยใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอน แต่ได้พบร่องรอยของเครื่องจักสานบนเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นหลักฐานยืนยันว่า มนุษย์อาจจะสามารถทำเครื่องจักสานได้ก่อนสมัยก่อนประวัติศาสตร์และยังทำต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์ดังปรากฏร่องรอยภาชนะจักสานบนผิวภาชนะเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง จากแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์บ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี เป็นภาชนะเล็ก ๆ ปากกลมก้นสี่เหลี่ยม (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร) และภาชนะดินเผาทรงกระบอกเล็ก ๆ อีกชิ้นหนึ่งจากแหล่งโบราณคดีในจังหวัดลพบุรี (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์จังหวัดลพบุรี) ภาชนะดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ทั้งสองชิ้นดังกล่าว มีรอยของภาชนะจักสานลายขีดปรากฏบนผิวด้านนอกของภาชนะดินเผา จึงสันนิษฐานว่า ทำขึ้นโดยใช้ดินเหนียวยาสีลงไปในภาชนะจักสาน เมื่อดินแห้งและแห้งแล้วจึงนำไปเผาไฟ ไฟจะไหม้ภาชนะจักสานซึ่งเป็นแม่แบบหมด เหลือดินเผาที่มีรูปร่างเช่นเดียวกับภาชนะจักสานซึ่งเป็นแม่แบบ จึงปรากฏรอยสานที่ผิวด้านนอกตามลวดลายต้นแบบ ภาชนะเครื่องปั้นดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ดังกล่าวเป็นหลักฐานสำคัญที่อาจสันนิษฐานได้ว่า มนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทยรู้จักทำเครื่องจักสานมาก่อนการทำเครื่องปั้นดินเผา และการทำเครื่องปั้นดินเผายุคแรก อาจทำโดยการใช้ดินเหนียวยาสีลงแม่แบบ (Pressing mold) ทิ้งไว้ให้ดินแห้งแล้วจึงนำไปเผา ซึ่งเป็นกรรมวิธีการทำเครื่องปั้นดินเผายุคเริ่มแรก ก่อนที่จะทำเครื่องปั้นดินเผาด้วยการตีด้วยไม้และหินคูด และการปั้นโดยใช้เป็นหมุนในยุคต่อมา

สิ่งที่ใช้เป็นแม่แบบ (mold) ในการทำเครื่องปั้นดินเผาครั้งแรก ๆ อาจจะเป็นเปลือกผลไม้เช่น เปลือกน้ำเต้าหรือเปลือกผลไม้ชนิดอื่น ก่อนที่จะใช้ภาชนะจักสานเป็นแม่แบบ แต่

การทำภาชนะดินเผาที่ทำขึ้นด้วยวิธีนี้ จะมีรูปทรงจำกัดตามสิ่งนำมาเป็นแม่แบบเท่านั้น ร่องรอยของเครื่องจักสานที่ปรากฏบนผิวภาชนะดินเผานั้นสันนิษฐานได้ว่า การทำเครื่องจักสานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์ในประเทศไทย ใช้วัสดุดิบที่แปรรูปด้วยเครื่องโลหะ เช่น มีด พร้า จักหรือเหลาวัลดูดิบให้เป็น เส้น ดอก มีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะใช้ทำเครื่องจักสานแต่ละชนิดอาจนำหวายหรือไม้ไผ่มาจักเป็นเส้นก่อนที่จะนำมาสานเป็นภาชนะ แทนที่จะใช้ใบไม้เถาวัลย์มาสานเป็นภาชนะโดยตรง เพราะร่องรอยของเครื่องจักสานที่ปรากฏบนผิวภาชนะดินเผานั้นแสดงว่าเป็นภาชนะจักสานที่สานด้วยดอกที่จักเป็นเส้นอย่างที่ใช้สานเครื่องจักสานในปัจจุบัน

การแปรรูปวัสดุดิบที่ใช้ทำเครื่องจักสานเป็นพัฒนาการสำคัญในการทำเครื่องจักสานเพราะการใช้วัสดุที่เป็นเส้นเล็ก เช่น ดอก หวาย ย่านลิเภา ทำให้มนุษย์สามารถประดิษฐ์เครื่องจักสานให้มีรูปทรงตามต้องการ และมีความประณีตงดงามยิ่งขึ้น

การทำเครื่องจักสานบางชนิดในบางท้องถิ่นช่างจักสานจะสานภาชนะหรือใช้ไม้ทำเป็นแบบให้มีรูปทรงตามความต้องการก่อน แล้วจึงสานทับแม่แบบอีกทีหนึ่ง เพื่อให้ได้เครื่องจักสานที่มีรูปร่างและขนาดที่เหมือน ๆ กันเป็นจำนวนมากเช่น การสานกระบุงบางท้องถิ่นในจังหวัดแพร่ช่างจักสานจะสานกระบุงแม่แบบหรือต้นแบบก่อนแล้วจึงสานกระบุงที่ต้องการตามแม่แบบที่สานไว้หรือการสานหมวกหรือกูปในภาคเหนือ ซึ่งช่างจักสานมักใช้ไม้กลึงเป็นรูปหมวกมาเป็นแม่แบบแล้วสาน โครงหมวกตามแม่แบบที่เป็นไม้นั้น จากนั้นจึงบุด้วยใบลานหรือใบตาลอีกชั้นหนึ่ง วิธีนี้จะทำให้ได้หมวกที่มีรูปร่างเหมือนกันและมีขนาดเท่า ๆ กัน นอกจากนี้ก็มีการสานครุหรือแอ้วสำหรับตีข้าวของภาคเหนือ ซึ่งเป็นเครื่องจักสานขนาดใหญ่ที่ใช้ดอกขนาดใหญ่ช่างจักสานจึงต้องขุดดินเป็นหลุมเป็นแม่แบบ แล้วลงไปสานในหลุมที่เป็นแม่แบบนี้ โดยมีหลุมดินเป็นแม่แบบบังคับให้เครื่องจักสานมีรูปทรงตามต้องการ การสานเครื่องจักสานโดยใช้แม่แบบนี้ ช่วยให้ได้เครื่องจักสานที่มีรูปร่างเหมือน ๆ กันเป็นจำนวนมากหรือใช้สานเครื่องจักสานที่มีรูปทรงแปลก ๆ จึงต้องใช้แม่แบบ เช่น การสานแจกัน การสานเป็นรูปสัตว์ในประเทศจีน ซึ่งใช้ดอกสานหุ้มทับแจกันดินเผาหรือเครื่องปั้นดินเผารูปสัตว์ ทำให้ได้เครื่องจักสานที่มีรูปทรงตามแม่แบบนี้ ๆ

ดังกล่าวแล้วจะเห็นว่า การทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมสำคัญยิ่งประเภทหนึ่งในสังคมเกษตรกรรม เพราะเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ผู้ใ้สามารถใช้สามารถสานขึ้นใช้เองจากวัสดุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นการสร้างรูปทรงและกรรมวิธีในการทำเครื่องจักสานยุคแรก ๆ ของมนุษย์ โดยทั่วไปจะไม่แตกต่างกันนัก ตั้งแต่การนำใบไม้ เถาวัลย์ มาสานเป็นภาชนะ สานเป็นเสื่อหรือเครื่องรองนั่ง ปูนอนการนำใบมะพร้าว ใบลาน ใบตาล และเถาวัลย์มาสานเป็นภาชนะอย่างหยาบ ๆ สำหรับใส่สิ่งของซึ่งทำกันทั่วไป

ภาพที่ 2.10 ตัวอย่างงานจักสานใบตองปลาบง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่
ที่มา: ถ่ายโดยผู้วิจัยเมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2556

2.8 งานหัตถกรรมผ้าทอ

ที่ตั้ง ศูนย์บริการข้อมูลการค้าการลงทุน จังหวัดเชียงใหม่ (2554 : 1-3) กล่าวว่า ผ้าทอ เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาอย่างแพร่หลาย และมีอยู่ทั่วทุกภาค ซึ่งในอดีตการทอผ้า ส่วนใหญ่จะทำการผลิต เพื่อการใช้สอยภายในครัวเรือน และหากเหลือจากการใช้สอยก็นำไปขาย ซึ่งแตกต่างจากปัจจุบันการทอผ้าเป็นการผลิตเพื่อการขาย ผ้าทอหรือผลิตภัณฑ์ผ้าในแต่ละท้องถิ่นจะมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพภูมิศาสตร์ รูปแบบ ลวดลาย เอกลักษณะ วัตถุดิบ วัฒนธรรม ประเพณี ที่สืบทอดมาจากต้นกำเนิด โดยแหล่งทอผ้าพื้นเมืองที่สำคัญได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอสันกำแพง อำเภอสันทราย อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอจอมทอง อำเภอแมริ่ม อำเภอฮอด และ อำเภอแม่แจ่ม จากการบันทึกประวัติศาสตร์พบว่า เสื้อผ้าของชาวบ้านธรรมดาทั่วไป ผู้ชายมักจะใส่ผ้าเตี่ยว ส่วนผู้หญิงนุ่งซิ่นเหมือนกระโปรงชั้นใน เพียงแต่ใช้วิธีหนีบเชิงบนของผ้านุ่ง โดยไม่ต้องมีเข็มขัดหรือเชือกมัดลักษณะการแต่งตัวของชาวบ้านดังกล่าว ชาวบ้านเล่าว่า ในสมัยก่อนไม่ค่อยมีเสื้อผ้าใส่นัก พวกที่มีอยู่ก็จะใส่จนเก่า ปะแล้วปะอีก จนบางครั้งผ้าของเดิมแทบจะไม่มีเหลือให้เห็นร่องรอย มีแต่เฉพาะส่วนที่อามาปะซ่อมเหลืออยู่แทนเสื้อผ้าจึงถือว่าเป็นของแพง หายากสำหรับชาวบ้านที่ยากจน

คนสมัยก่อนพวกเขาอยากจนมาก จนกระทั่งไม่อาจมีผ้าชิ้นเต็มผืนเหมือนกับใครเขาได้แต่ใส่ซิ่นยาวแค่ง่า บางคนถึงกับต้องขอเสื้อผ้าจากคนอื่นในบางครั้งถึงกับมีการขโมยผ้าที่ทอค้างอยู่ที่ทอผ้า หากบ้านใดเป็นเจ้านายมีข้าทาสบริวารก็มักจะใส่เสื้อผ้าที่เจ้านายทิ้งแล้ว หรือที่เรียกว่า “จี๊ซากเจ้า” เมื่อเจ้านายได้เสื้อผ้ามาใหม่ ก็จะ โละของเก่าให้บ่าวไพร่ ซึ่งถือว่าเป็นของมีค่ามากสำหรับบ่าวไพร่ เนื่องจากเป็นเสื้อผ้าที่มีราคาแพงในสมัยนั้น ส่วนพวกคหบดีที่มีฐานะดี ๆ จะมีเสื้อใหม่ใส่มากกว่าชาวบ้านที่ยากจน จะเห็นได้จากในงานเทศกาลสำคัญ ๆ ผู้หญิงจะใส่ผ้าซิ่นมีเชิงวิจิตรงดงาม เรียกว่า “ตีนจก” ซึ่งทำด้วยฝ้ายหรือไหม หรืออย่างใดอย่างหนึ่ง หลักฐานทางประวัติศาสตร์ทั้งที่เป็นลายลักษณ์อักษร และไม่เป็นลายลักษณ์อักษรระบุไว้ว่า ผ้าไหมนอกจากจะ

เกี่ยวข้องกับชีวิตชนชั้นสูงแล้ว ยังมีผ้าที่ทอโดยผู้หญิงในราชสำนักหรือคุ้มเจ้านาย โดยกล่าวว่า พระชายาของเจ้าเมืองเชียงใหม่องค์ที่สองว่า พระชายาประทับในตำหนักไม้สักทองหลังใหญ่ และทรงใช้เวลาอยู่กับการทอผ้าไหม โดยมีป่าวช่วยปั่นเส้นไหมให้ นอกจากนี้ในคุ้มแล้ว ยังมีแหล่งทอผ้าไหมอีก 2 แห่ง คือสันกำแพงและฮอดและในเขตหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้งสองแห่งได้แก่ บ้านต้นแห่น อำเภอสันป่าตอง มีชื่อในการทำเชิงผ้านุ่ง (ตีนจก) บ้านแอ่น อำเภอดอยเต่า ทำให้เชื่อว่าในสมัยก่อนคงจะมีการทอผ้าหลายแห่งที่เป็นศูนย์กลางการทอผ้า นอกจากนี้หลักฐานดังกล่าวแล้ว พอจะมีหลักฐานในการทอของชาวเมืองเชียงใหม่อีกอย่างหนึ่งคือ “...พระชายาฯ โปรดให้พื้นฟูการทอชิ้นยกดอก จากด้วยมือ ใช้ไหมทองโปรดที่แต่งกายเป็นแบบอย่างทั้งเสื้อผ้านุ่ง”

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอจังหวัดเชียงใหม่ (ศูนย์บริการข้อมูลการค้าการลงทุนจังหวัดเชียงใหม่, 2554 : 2)

2.8.1 ผ้าชิ้นตีนจกแม่แจ่ม เป็นผ้าชิ้นตีนจกทอมือที่ทำกันมาตั้งแต่โบราณ มีลายโบราณเช่น ลายละคอนหลวงชั้นเชียงแสน และลายประยুক্ত เป็นผ้าถุงที่มีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ ส่วนหัวชิ้นคือส่วนบนสุดจะเป็นสีขาวหรือแดง ส่วนตัวชิ้นอยู่ตรงกลาง และส่วนตีนชิ้นที่มีลายจกซึ่งเป็นลายโบราณบนพื้นสีแดงเป็นลวดลายที่ประณีตสวยงาม

2.8.2 ผ้าทอกะเหรี่ยง (ผ้าทอกี่เอว) อำเภอดอยเต่า : ผ้าฝ้ายทอกี่เอวย้อมสีธรรมชาติงานฝีมือกะเหรี่ยงที่สืบทอดวัฒนธรรมการย้อมสีธรรมชาติบนเส้นฝ้ายและทอเป็นผืนหน้าแคบ ด้วยเทคนิคการทอที่ใช้ “กี่เอว” โดยใช้ฝ้ายโองเสาหรือรวบ้านกับเอวของผู้ทอ ผืนผ้าของชาวกะเหรี่ยงจะมีลวดลายที่งดงามเป็นเอกลักษณ์

2.8.3 ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติตัดเย็บมืออำเภอมแม่แจ่มและอำเภอสอด : จากผ้าทอย้อมสีธรรมชาติที่ผลิตขึ้นเอง ได้มีการตัดเย็บเป็นเสื้อ ผ้า เครื่องนุ่งห่มด้วยเทคนิคการเย็บมือแบบพื้นบ้าน ที่สวยงามและมีความเรียบง่ายน่าสวมใส่

2.8.4 ผ้าทอย้อมสีมะเกลือและผ้าทอฝ้ายปั่นมืออำเภอสอด : ด้วยภูมิปัญญาการผลิต สิ่งทอ พื้นบ้านที่สืบทอดกันมายาวนาน ของชาวบ้านในเขตอำเภอสอด มีการผลิตเส้นด้ายฝ้ายด้วยการปั่นด้วยมือและการย้อมสีมะเกลือที่ใส่สีโทนน้ำตาลถึงดำทำให้สามารถสร้างสรรค์ผืนผ้าที่งดงามด้วยสีสรร และเส้นใยที่งดงาม

2.8.5 ผลิตภัณฑ์แปรรูป ผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติอำเภอหางดง และอำเภอสันกำแพง : ผู้ผลิตสิ่งทอที่ทำการผลิตสิ่งทอพื้นบ้านที่สวยงามมองเห็นความสำคัญในการเพิ่มมูลค่าและรูปแบบจึงได้ประสานการทำงานร่วมกันกับช่างตัดเย็บเสื้อผ้าในชุมชนที่มีฝีมือทำให้เกิดการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น กระเป๋าเสื้อผ้า และเครื่องนุ่งห่มหลากหลายชนิด ที่สวยงามเหมาะสำหรับการใช้งานในชีวิตประจำวัน

2.8.6 ผ้ากัญชงเขียนเทียน มั่งคอบปูย : ชาวเมืองได้สืบทอดวิธีการผลิตเส้นใยจากต้นกัญชง หรือมั่ง เพื่อถักทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม และเครื่องใช้ในงานประเพณีวัฒนธรรมมาจากบรรพบุรุษ ผ้าเขียนเทียนมั่งเป็นผ้าทอที่ผลิตด้วยมือทุกขั้นตอนนับตั้งแต่ผลิตเส้นใยทอเป็นผืนผ้า บรรจงเขียนลวดลายเอกลักษณ์โบราณของชาวเมืองลงบนผืนผ้า แล้วจึงย้อมด้วยสีครามจากต้นห้อม เป็นผ้าที่มีลวดลายงดงามสามารถใช้งานได้ทั้งการประดับตกแต่งในบ้านเรือนจนถึงตัดเย็บเป็นเครื่องนุ่งห่ม

2.9 งานหัตถกรรมศิลปะประดิษฐ์

การประดิษฐ์นับว่าเป็นงานที่ต้องใช้ทั้งความคิด เวลาและความประณีต ผลงานที่ได้จึงมีคุณค่าและมีความสวยงาม โดยการนำเอาวัสดุที่มีในท้องถิ่นและวัสดุเหลือใช้แล้ว ที่หาได้ง่ายนำมาประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้ เครื่องประดับตกแต่ง ซึ่งในที่นี่อาจรวมถึงการนำหัตถกรรมช่างสาขาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นงานไม้ การทอผ้า งานจักสาน งานแกะสลัก งานกระดาษ งานโลหะ มาประยุกต์ให้เกิดชิ้นงานใหม่ที่ผสมผสานกับความคิดใหม่และความรู้ทางด้านศิลปะอย่างลงตัว ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้น มีคุณค่าและสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับสิ่งที่ประดิษฐ์ออกมานั้นด้วย

สำหรับงานศิลปะประดิษฐ์ของจังหวัดเชียงใหม่ที่เห็นได้ชัดเจนมากที่สุดคือ การทำเครื่องสักการะล้านนา ซึ่งเป็นการออกแบบที่แสดงความเป็นวิจิตรบรรจง มีความสวยงามเพื่อให้เกิดความสุขสบาย รื่นรมย์ มากกว่าการแสดงออกซึ่งความรู้สึกนึกคิดอื่นใด ความวิจิตรบรรจงในที่นี้หมายถึง การตกแต่งสร้างสรรคัลวดลายหรือรูปแบบด้วยความพยายาม เป็นงานฝีมือที่มีความละเอียดประณีต

เครื่องสักการะเป็นศิลปะพื้นบ้านที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตในแต่ละชุมชน เป็นงานศิลปะพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ผสมผสานความสัมพันธ์ของสภาพความเป็นอยู่ กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติไว้ด้วยกัน มีความแตกต่างที่สามารถแยกแยะออกได้เป็นสัญลักษณ์ของแต่ละเผ่าพันธุ์ ตามความเชื่อในแต่ละพื้นที่ในการประดิษฐ์งานนั้น ๆ (ปภัตสร ผลเพิ่ม, 2544 : 2) สำหรับเครื่องสักการะของล้านนาชาวบ้านถือว่าเป็นของสูง เพราะใช้ประกอบพิธีกรรม ไม่ว่าจะเป็นทางพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิต ได้แก่ งานคำหัว คู่ขวัญ ฯลฯ จึงต้องประดิษฐ์อย่างประณีต บรรจง แร่งศรัทธาเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่ผลักดันให้เกิดงานศิลปกรรมประเภทนี้ขึ้นมา เครื่องสักการะของล้านนาที่เป็นที่รู้จักกันดี ได้แก่ บายศรี หมากส้ม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียนและต้นผึ้ง

รณลักษณ์ อินตะ (2552 : 46-47) ได้กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของเครื่องสักการะล้านนา ประเภทหมากส้ม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียน และต้นผึ้งว่ายังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่า เกิดขึ้นเมื่อใด เข้ามาสู่ล้านนาได้อย่างไร และใครเป็นบุคคลแรกที่เริ่มต้นประดิษฐ์

ขึ้นใช้ แต่สันนิษฐานว่า ชาวล้านนาได้รับอิทธิพลทางด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและพิธีกรรม บางส่วนมาจากชาวสุโขทัย เมื่อครั้งติดต่อสื่อสารกันในสมัยก่อน เพื่อนำเอาเครื่องสักการะมาใช้ ประกอบในพิธีกรรมการถวายเครื่องสักการะเพื่อเป็นพุทธบูชาตามความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

คุณิต ชวชาติ และจักรพันธ์ ชัยแปง (อ้างในรณลักษ์ณ์ อินตะ, 2552 : 47-48)

ได้กล่าวถึงเครื่องสักการะล้านนาไว้คล้ายคลึงกันว่า ชาวล้านนามีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพระพุทธศาสนา มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเกิดเป็นศิลปวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมต่าง ๆ อันแสดงออกถึงความเป็นตัวตนหรือที่เรียกว่า “อัตลักษณ์” ชาวล้านนามีการประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนา ประเภทหมากลุ่ม หมากเบ็ง ต้นดอก ต้นเทียน และต้นผึ้ง เพื่อใช้ในงานประเพณีและพิธีกรรม อาทิ ประเพณี งานปอยหลวง (งานฉลองถาวรวัตถุ) ที่มีการจัดขึ้นในช่วงเดือน 4 ถึงเดือน 6 ของคนล้านนา ประเพณีงานบวชปอยลูกแก้ว (บวชสามเณร) ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีรดน้ำดำหัวเจ้าชายฝ่ายเหนือและขุนนางชั้นผู้ใหญ่ รวมไปถึงเหล่าข้าราชการ นอกจากนี้ยังได้ประดิษฐ์เครื่องสักการะล้านนาขึ้นใช้สำหรับงานศพพระเถระชั้นผู้ใหญ่ (ชาวล้านนาเรียกว่าปอยล่อ) โดยมีความเชื่อว่าเป็นการนำเอาเครื่องสักการะล้านนา ถวายแก่พระเศกแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ นอกจากการใช้เครื่องสักการะล้านนาประกอบในประเพณีและพิธีกรรมแล้ว เครื่องสักการะล้านนายังมีเรื่องราวของปริศนาธรรมเพื่อคอยสั่งสอนอบรมปลูกฝังให้ลูกหลานชาวล้านนา มีการดำเนินชีวิตโดยการคิดดี การทำดีและการปฏิบัติดี จึงกล่าวได้ว่าเครื่องสักการะล้านนาเป็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา

จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันงานหัตถกรรมศิลปประติมากรรมล้านนามีอยู่หลายประเภท เช่น 1) ประเภทใช้เป็นที่เล่น ได้แก่ งานปั้นดินเป็นสัตว์ สิ่งของงานจักสานใบลานเป็นโมบายงานพับกระดาษ 2) ประเภทของใช้ ทำขึ้นเพื่อเป็นของใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การสานกระบุง ตะกร้า 3) ประเภทงานตกแต่ง ใช้ตกแต่งสถานที่ บ้านเรือนให้สวยงาม เช่น งานแกะสลักไม้ การทำกรอบรูป ดอกไม้ประดิษฐ์ และ 4) ประเภทเครื่องใช้ในงานพิธี ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ในงานเทศกาลหรือประเพณีต่าง ๆ เช่น การทำกระทงลอย ทำพานพุ่ม มาลัย บายศรี เป็นต้น

ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมศิลปประติมากรรมของเชียงใหม่ ส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผสมผสานงานหัตถกรรมสาขากระดาษ ผ้าทอ ฯลฯ หรือนำวัสดุเหลือใช้/วัตถุดิบที่หาได้ในชุมชนมาประดิษฐ์เป็นของใช้ของที่ระลึก เช่น โคมไฟเชือกถัก ตุ๊กตาไม้แฟนท์ แฟนท์ร่ม/พัด กระเป๋าแฟนท์ เสื้อยืดแฟนท์ กล้องจิ๋วเวอริรันขนาดต่าง ๆ กล้องใส่नाฬิกา กำปั้นผ้าขนหนู แกะสลักสบู่ เป็นต้น

2.10 งานหัตถกรรมเครื่องรักเครื่องเงิน

“เครื่องเงิน” เป็นภาชนะที่ทำจากไม้ไผ่สาน เป็นรูปทรงต่าง ๆ ตามความต้องการ เคลือบด้วยน้ำรักสีดำ ถ้าต้องการสีแดงจะทาเคลือบด้วยชาด ซึ่งเชียงใหม่เรียกว่า “สีหาง” เครื่องเงินของเจ้านายและผู้มีอันจะกินอาจจะประดับตกแต่งด้วยสีทองและมีการเขียนลายอย่างสวยงาม เครื่องเงินเป็นงานศิลปหัตถกรรมของเชียงใหม่ที่นักท่องเที่ยวรู้จักคืออีกอย่างหนึ่ง “สารานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน เล่ม 4” ได้กล่าวถึงเครื่องเงินว่า “ในประเทศไทยนี้ มีการทำเครื่องเงินอยู่ที่เชียงใหม่แห่งเดียว ที่อื่นไม่มีทำกัน ทีเดียว”

สมโชติ อ๋องสกุล (2543) กล่าวสรุปในงานวิจัยเรื่อง การสืบค้นหลักฐานทางการศึกษาในด้านนา : ชุมชนในเวียงเชียงใหม่ กรณีเครื่องเงินและเครื่องเงิน ว่าแหล่งผลิตเครื่องเงินหรือ “แก้วฮักแก้วหาง” ในเชียงใหม่ที่สำคัญ คือ บ้านนันทาราม หรือบ้านเงิน มีวัดนันทารามเป็นศูนย์กลางอยู่ทางด้านใต้ของวัดหมื่นสาร เป็นชุมชนเก่าอย่างน้อยตั้งแต่สมัยราชวงศ์มังรายยุคนั้น วัดนี้มีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงพระญาณคัมภีร์ หรือพระมหาญาณคัมภีร์ (พ.ศ.1924-1995) ผู้นำศาสนา ลังกาวงศ์ใหม่ มาล้านนาเกิดเป็น “ฝ่ายป่าแดง” ขณะที่ลังkawงศ์ที่มีอยู่เดิมเป็น “ฝ่ายสวนดอก” โดยอยู่ใต้การอุปถัมภ์ภของพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ.1984-2030) คนที่มาตั้งถิ่นฐานบริเวณรอบวัดนันทารามตั้งแต่ปี พ.ศ.2347 เป็นกลุ่มเงินจากเชียงตุงที่พระเจ้ากาวิละให้ท้าวแก่นคำคุมกำลังไปเกลี้ยกล่อมมา นำมาโดยเจ้ามหาสิริชัยสารัมพะยะ มีทั้งเจ้านายเชื้อพระวงศ์ ขุนนางข้าราชการ พระภิกษุและไพร่ พระเจ้ากาวิละ โปรดให้อยู่รอบวัดนันทารามเรียกว่าบ้านเงินหรือบ้านนันทา ตั้งแต่นั้นมา ในสมัยพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าหลวงองค์ที่ 7 (พ.ศ.2416-2439) โปรดให้เจ้าอาวาสวัดนันทารามเป็น 1 ใน 7 ของสังฆราชแห่งเมืองเชียงใหม่เรียกว่าสังฆราชาสรภังค์ วัดนันทาราม

“แก้วฮักแก้วหาง” เป็นภาษาพูดที่หมายถึงเครื่องเงิน (Lacquer ware) ฮักหรือรักคือน้ำรักน้ำยางที่ได้จากต้นรักขนาดใหญ่และต้นรักหนูหรือรักน้ำ แรกกริดจะมีสีเหลืองเมื่อทิ้งไว้จะสีดำ แบ่งประเภทตามการใช้งานเป็นรักรองพื้นคือ (1) ยางรักที่ผ่านการกรองแล้ว ใช้แปรงทาบบนพื้นวัสดุที่ขัดแต่งแล้ว (2) รักสมุก คือ ยางรักที่ผสมกับถ่านใบตอง หรือ ถ่านหญ้าคา หรือผงดินที่บดละเอียด (3) รักน้ำเกลี้ยงคือรักแห้งเร็วใช้ทาบรักสมุกเพื่อเคลือบให้เครื่องเงินมีเงางาม ผู้ใช้รักไม่ถูกวิธีจะมีอาการคันมาก ปัจจุบัน “ฮัก” หรือรักในไทยหายากคนผลิตเครื่องเงินต้องซื้อจากพม่า ส่วนหางหรือชาดเป็นสารสีแดง ล้านนาใช้ดินตามคอกผสมกับน้ำมันมะเข่าและน้ำมันยางหางเป็นสารอันตราย คนชุดไม่ถูกวิธีถึงกับเจ็บหลุด เมื่อได้แล้วต้องทำลายสารปรอทด้วยการห่อดินด้วยใบตองแล้วนำไปหมกไฟเสียก่อนนำไปบดที่ถนนนันทาราม ร้านเครื่องเงินที่มีชื่อเสียง คือ (1) ร้านวิชัยกุล (ของนางศรีพรรณ สุวรรณชมภู) ผลิต 800 ชิ้นต่อ คนงาน 21 คน ข้อมูลปี 2527 (2) ร้านประเทืองเครื่องเงิน (ของนางประเทือง สมศักดิ์) (3) ร้านใจฟ้าเครื่องเงินเชียงใหม่ (ของ

ลูกสาวนางบานเย็น อักษรศรี) เป็นต้น นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสซื้อ “ค้วเงิน” บนถนนวิบูลย์แล้วมาซื้อเครื่องเงินหรือ “ค้วฮักค้วหาง” ที่แหล่งผลิตย่านถนนนันทารามอย่างมีความสุขทั่วหน้าทั้งคนซื้อคนขาย คนผลิต

ปัจจุบันการทำเครื่องเงินได้แพร่กระจายไปทั่วทั้งภาคเหนือ มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป และได้รับการยกย่องว่าประณีตงดงาม คือ เครื่องเงินเชียงใหม่ โดยเฉพาะเขตอำเภอเมือง อำเภอหางดง และอำเภอสันกำแพง เป็นอำเภอที่ยังคงมีการทำเครื่องเงินเป็นอาชีพอยู่ เครื่องเงินจึงนับได้ว่าเป็นหัตถกรรมที่น่าสนใจไม่น้อย ด้วยเหตุที่สามารถนำเอาวัสดุในท้องถิ่นที่มีอยู่มากตามธรรมชาติ ได้แก่ ไม้สัก ไม้ไผ่ มาประดิษฐ์เป็นภาชนะเครื่องใช้สอยต่าง ๆ แล้วลงยางรัก ตกแต่งด้วยสีชาด มุก ทองคำเปลว เงินเปลว เปลือกไขได้อย่างงดงาม ทั้งลวดลายอันประณีตและเป็นเอกลักษณ์ จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นงานประณีตศิลป์อย่างหนึ่ง ในสมัยดั้งเดิมนั้น เครื่องเงินเชียงใหม่มักเป็น โครงไม้หรือโครงไม้ไผ่สานแล้วลงยางรัก ตกแต่งด้วยสีแดงชาด และเขียนลายหิ้งดงาม มักนิยมประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้สอยจำพวกขันหมาก เขียนหมาก หีบผ้า โอ ตะลุ่ม เป็นต้น ส่วนเครื่องเงินที่มาจากต่างประเทศ เช่น ญี่ปุ่น พม่า หรือเวียดนาม มักเป็น โครงไม้ และใช้กรรมวิธีตกแต่งเช่นเดียวกันแต่นิยมประดิษฐ์เป็นจาน จานรองถ้วยแก้ว แผ่นภาพ ถ้วยน้ำ เป็นต้น

เครื่องเงินได้พัฒนาการในด้านการใช้โครงภาชนะเครื่องใช้ไปตามความเจริญของบ้านเมือง ตลอดจนวัสดุจำพวกไม้และเนื่องจากไม้ไผ่มีค่อนข้างจำกัด จึงนิยมใช้โครงวัสดุจำพวกโลหะ พลาสติก ดินเผา ไปจนถึงกระดาษ แล้วใช้กรรมวิธีตกแต่งสำเร็จด้วยยางรักตามแบบดั้งเดิม ตลอดจนพัฒนาลวดลายสี/ลวดลายวัสดุให้หลากหลายมากขึ้น เครื่องเงินสมัยใหม่เหล่านี้จึงเปลี่ยนรูปลักษณะไป อีกทั้งหน้าที่ใช้สอยก็มากขึ้น คือเป็นเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน และใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งบ้าน นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมเยือนเชียงใหม่มักนิยมซื้อเป็นของที่ระลึกเสมอ

อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าเครื่องเงินจะปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสี ลวดลายไปอย่างไร แต่ถ้าใช้กรรมวิธีตกแต่งสำเร็จโดยการลงยางรักบนภาชนะหรือเครื่องใช้สอยต่าง ๆ ก็เรียกว่าเครื่องรักหรือเครื่องเงินทั้งสิ้น ในภาษาอังกฤษเรียกเครื่องใช้สอยลงยางรักว่า แลคเกอร์แวร์ (lacquerware) ซึ่งหมายถึงยางรักนั่นเอง ส่วนงานประณีตศิลป์อย่างอื่น ๆ ที่ใช้วิธีการลงรักแล้วปิดทองบนสิ่งก่อสร้างจำพวก ซ่อฟ้า หน้าประตู หน้าต่างตามโบสถ์ วิหารต่าง ๆ นั้น ไม่เรียกว่าเครื่องเงินแต่จะเรียกตามกรรมวิธีว่า การลงรักปิดทอง การทำเครื่องเงินเชียงใหม่ในปัจจุบัน อาจจำแนกได้เป็น 2 แบบคือ แบบดั้งเดิมที่ถือเป็นเอกลักษณ์แต่โบราณที่นิยมใช้โครงไม้หรือไม้ไผ่สานลงรัก ลงสีแดง (ชาด) และคำ และเขียนลายแบบลายลวดน้ำ หรือลายก้ามมด อีกแนวหนึ่งเป็นแนวสมัยใหม่ที่นิยมใช้ โครงวัสดุอื่น ๆ เช่น โลหะ พลาสติก ดินเผา กระดาษ โดยนิยมทำของประดับตกแต่ง สี และ

ลายหลากหลายรูปแบบตามความนิยมของคนในปัจจุบัน และจากการสำรวจพบวิธีการทำเครื่องเงิน โดยจำแนกตามลวดลายและการประดับพบว่ามีด้วยกันอย่างน้อย 4 แบบ ได้แก่ เครื่องเงินลายขูด เครื่องเงินลายทองลดน้ำ เครื่องรักสีแบบญี่ปุ่น และเครื่องเงินประดับเปลือกไข่

กล่าวได้ว่า งานหัตถกรรม 10 สาขา ได้แก่ งานผ้าทอ งานเครื่องหนัง งานเครื่องจักสาน งานไม้แกะสลัก งานเครื่องปั้นดินเผาและเครื่องเคลือบ งานเครื่องเงิน งานโลหะ งานเครื่องรักและเครื่องเงิน งานกระดาษ และงานศิลปประดิษฐ์ ซึ่งแต่ละงานช่วงนั้นจะถูกแบ่งแยกตามเทคนิค วิธีการผลิต หรือวัสดุที่ใช้ในการเรียกชื่อแต่ละสาขางานนั่นเอง โดยงานหัตถกรรมทั้ง 10 สาขา นับเป็นภูมิปัญญาค่านงานหัตถกรรมที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ รวมถึงของภาคเหนือตอนบนด้วย ซึ่งงานหัตถกรรมเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณี และฝีมือเชิงช่างท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ไม่ด้อยไปกว่าจากแหล่งอื่น ๆ ของประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เจริญชัย โขมพัตรารัตน์ (2551) ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาเพื่อพัฒนาระบบโลจิสติกส์ของการค้าไทย-จีน เพื่อรองรับข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน กรณีศึกษา สินค้าส่งออกไปยังจีน มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ (1) เพื่อศึกษาระบบโลจิสติกส์ของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการค้าไทย-จีนในปัจจุบันและในอนาคตอันใกล้ เพื่อรองรับการค้าระหว่างไทยกับจีนภายใต้กรอบการค้าเสรีอาเซียน-จีน (2) เพื่อชี้ถึงข้อจำกัด ปัญหา และอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการโลจิสติกส์ของการค้าไทย-จีน โดยเน้นพื้นที่ศึกษาในประเทศไทย แต่จะมีการเก็บข้อมูลในจีนบางส่วนและเชื่อมโยงข้อมูลที่ต้องการที่เหลือกับโครงการวิจัยที่เน้นศึกษาโลจิสติกส์ในจีนในส่วนที่ต่อเนื่องจากไทย คือเรื่อง “การศึกษาและสำรวจระบบโลจิสติกส์ในประเทศจีนในบริบทของข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน” (3) เพื่อเสนอแนะเงื่อนไขการบริหารจัดการจัดการเชิงโลจิสติกส์สำหรับไทย เพื่อรองรับการเปิดเสรีทางการค้าไทย-จีนภายใต้กรอบข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน การศึกษาพบว่า จีนเป็นประเทศคู่ค้าที่สำคัญของไทย มูลค่าการค้าระหว่างสองประเทศ ใน 10 ปีที่ผ่านมาเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ล่าสุดมูลค่าการค้าระหว่างไทยและจีนมีมูลค่าสูงถึงกว่า 31,062 ล้านดอลลาร์สหรัฐฯ หรือประมาณ 10 เท่า ของมูลค่าการค้าในปี พ.ศ. 2541 ด้วยตระหนักถึงความสำคัญของจีนในฐานะผู้นำเข้าสินค้าไทยที่สำคัญและอิทธิพลทางเศรษฐกิจของจีนต่อภูมิภาคในแถบเอเชียแปซิฟิก รัฐบาลไทยได้ทำข้อตกลงทางการค้ากับจีนผ่านข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน เมื่อปี พ.ศ. 2546 เพื่อลดภาษีนำเข้าสินค้าระหว่างกัน โดยมีสินค้าที่อยู่ในข้อตกลงดังกล่าวประมาณ 5,000 รายการ และเพื่อเป็นการลดภาษีนำเข้าอย่างเป็นทางการขึ้นเป็นตอน สินค้าทั้งหมดได้ถูกแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ สินค้าปกติ (Regular items) สินค้า

อ่อนไหว (Sensitive items) และสินค้าอ่อนไหวสูง (Highly sensitive items) โดยภานำเข้าของสินค้าปกติจะถูกลดลงเป็นศูนย์ทันทีที่ข้อตกลงมีผลบังคับใช้ ส่วนภานำเข้าของสินค้าอ่อนไหวและสินค้าอ่อนไหวสูง จะค่อย ๆ ถูกลดลงจนเป็นศูนย์ภายหลังที่ข้อตกลงมีผลบังคับใช้แล้ว 5-10 ปี ตามลำดับ ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน ได้มีการบังคับใช้แล้วตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2548 และมีผลจนถึงปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน-จีน จะช่วยให้การค้าระหว่างไทยและจีนมีมากขึ้น อันเป็นผลจากการลดภานำเข้า แต่ยังมีประเด็นอื่น ๆ ที่ทำให้สินค้าจากอาเซียน โดยเฉพาะจากไทยแข่งขันในตลาดจีนได้ยาก ยกตัวอย่างเช่น ระบบขนส่งและโลจิสติกส์ภายในจีนยังคงถูกควบคุมโดยรัฐไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม ผู้ประกอบการรายใหญ่ที่สามารถขนส่งได้ทั่วประเทศจีน มีเพียงไม่กี่ราย ซึ่งเป็นวิสาหกิจที่รัฐบาลจีนเป็นผู้ถือหุ้นใหญ่ นอกจากนี้จีนยังมีการใช้มาตรการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษี (Non-tariff barriers) หลายมาตรการ เช่น การที่จีนบังคับให้ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ที่นำเข้าต้องผ่านการรับรองมาตรฐานเครื่องหมาย CCC โดยอ้างว่าเพื่อประกันความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคชาวจีนและสิ่งแวดล้อม และการเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มของสินค้านำเข้า เช่น ผลไม้สด มาตรการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษีเหล่านี้ส่งผลให้ต้นทุนของสินค้าไทยสูงขึ้นและแข่งขันได้ยากขึ้นในตลาดจีน เหล่านี้เป็นปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้หรือควบคุมได้ยากในการแข่งขันทางการค้าระหว่างประเทศ แต่สิ่งที่ไม่สามารถทำได้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของไทย คือการจัดการด้านโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน โดยพิจารณาถึงผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โครงสร้างพื้นฐาน ต้นทุน เวลาและสารสนเทศ จากต้นน้ำจนถึงปลายน้ำของการไหลของสินค้า

งานวิจัยนี้มุ่งเน้นการศึกษาในระบบโลจิสติกส์ของไทยและเส้นทางทางการส่งสินค้าจากไทยสู่ท่าเรือจีน โดยใช้สินค้า ตัวอย่าง 4 รายการ คือ ยางพารา ผลไม้สด มันสำปะหลัง และชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์ ในการเป็นเครื่องมือในการศึกษา โดยสินค้านี้ได้ผ่านการคัดเลือกจากเกณฑ์ต่างๆ ได้แก่ รูปแบบการขนส่ง เป็นสินค้าที่มีการขนส่งด้วยตู้คอนเทนเนอร์หรือเทกอง เป็นสินค้าเน่าเสียง่ายหรือไม่เน่าเสียง่าย เป็นสินค้าที่ใช้เป็นวัตถุดิบหรือมีมูลค่าเพิ่มสูง และมูลค่าส่งออกของสินค้าเทียบกับยอดการส่งออกไปยังจีนทั้งหมด

การศึกษาได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน การเยี่ยมชมจากสถานที่จริงและการสืบค้นจากข้อมูลทุติยภูมิต่างๆ เพื่อประเมินสถานการณ์ของระบบโลจิสติกส์ภายในประเทศในปัจจุบัน ผลการศึกษาพบว่า สินค้าที่มีมูลค่าสูงแต่มิ่้น้ำหนักเบา มักใช้รถบรรทุกในการขนส่งในประเทศ จากนั้นจะถูกส่งออกโดยทางเรือหรือทางอากาศ ส่วนสินค้าที่มีน้ำหนักมากแต่มูลค่าน้อย เช่น ยางพารา และมันสำปะหลัง จะมีการขนส่งทางรถไฟ หรือทางลำน้ำ ประกอบกับการขนส่งทางรถบรรทุก เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายในการขนส่ง สินค้าที่เน่าเสียง่าย เช่น

ผลไม้สด จะถูกขนส่งด้วยตู้คอนเทนเนอร์ที่มีเครื่องควบคุมอุณหภูมิ (หรือที่มักเรียกกันว่า “reefer”) เพื่อให้สินค้าคงความสดเสมอ ในบางครั้งสินค้าที่เน่าเสียง่ายนี้จะมีการขนส่งทางอากาศไปยังจีน ในกรณีเร่งด่วน แต่ไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก สินค้าเทกอง เช่น มันสำปะหลัง ส่วนหนึ่งจะถูกขนส่งทางลำน้ำด้วยเรือลาก และเปลี่ยนถ่ายสู่เรือเดินสมุทรที่บริเวณรอบเกาะสีชัง รูปแบบการขนส่งอีกประเภทหนึ่งซึ่งมีค่าใช้จ่ายถูกกว่าการขนส่งทางรถบรรทุกคือการขนส่งด้วยเรือชายฝั่ง โดยจะพบมากในแถบตอนใต้ของประเทศเมื่อขนส่งสินค้าสู่ท่าเรือแหลมฉบัง ผู้ประกอบการเองได้ให้ความสนใจในการประหยัดค่าขนส่งและพร้อมที่จะใช้การขนส่งทางรางและเรือชายฝั่ง แต่มีอุปสรรคจากการที่การขนส่งทั้งสองรูปแบบยังมีอุปทานไม่เพียงพอ โดยเฉพาะช่วงฤดูเก็บเกี่ยวราวเดือนมกราคมของทุกปีที่มีการขนส่งมีสินค้าเกษตรเป็นจำนวนมาก การขนส่งทางรางเป็นอีกทางเลือกหนึ่งซึ่งได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีต้นทุนที่ถูกกว่าการขนส่งทางรถบรรทุก แต่ยังมีประสพปัญหาความไม่เพียงพอและการไม่ตรงเวลาของขบวนรถ ส่งผลให้สินค้าตากดารงเรือส่งออก หากการรถไฟแห่งประเทศไทยสามารถปรับปรุงให้ขบวนรถออกตรงเวลาและมีเพียงพอต่อการขนส่งแล้ว นอกจากจะทำให้สินค้าไทยสามารถแข่งขันได้มากขึ้น ยังจะช่วยลดปัญหาการจราจรติดขัดได้อีกทางหนึ่งด้วย

จากขอตกลงการค้าระหว่างประเทศในหลายปีที่ผ่านมา ไทยนับเป็นประเทศที่มีการส่งออกมากกว่าการนำเข้า แต่ผลที่ตามมาคือความไม่สมดุลกันระหว่างตู้คอนเทนเนอร์ที่ส่งออกไปและนำเข้ามา โดยจำนวนตู้คอนเทนเนอร์ที่นำเข้านั้นน้อยกว่าที่ส่งออก ส่งผลให้ต้องมีการนำตู้คอนเทนเนอร์เปล่าเข้ามาจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น จากมาเลเซียและกัมพูชา และทำให้ค่าระวางสินค้าโดยรวมของสินค้าที่ส่งออกจากไทยสูงขึ้น นอกจากนี้กฎข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติบางประการของหน่วยงานของรัฐยังไม่มีความเหมาะสมและส่งผลเชิงลบต่อการแข่งขันของสินค้าไทย ยกตัวอย่างเช่น การตรวจสอบสารตกค้างในผลไม้สดยังใช้การตรวจสอบที่รวมเปลือกผลไม้ในการตรวจสอบด้วย ซึ่งสารตกค้างส่วนใหญ่จะอยู่ที่เปลือกแต่ไม่ได้อยู่ที่เนื้อที่รับประทาน และการตรวจสอบของประเทศที่นำเข้าก็ใช้เฉพาะเนื้อในการตรวจสอบเช่นกัน จึงควรมีการปรับเปลี่ยนข้อปฏิบัติดังกล่าวจากการเก็บข้อมูลยังพบว่า ภาคเอกชนยังมีความต้องการให้ภาครัฐมีหน่วยงานบริการที่สามารถทำการตรวจสอบสินค้าและตรวจเอกสารได้ ณ จุดเดียว (One stop export servicing) เพื่อความสะดวกและรวดเร็วในการส่งออก

จากการเก็บข้อมูลโดยใช้สินค้าตัวอย่างทั้ง 4 พบว่าสินค้าส่วนหนึ่งยังถูกส่งออกเพื่อเป็นวัตถุดิบต้นน้ำหรือเป็นสินค้าโภคภัณฑ์ ซึ่งมีราคาขึ้นลงตามอิทธิพลของราคาสินค้าโลก เพื่อเป็นการลดผลของความผันผวนทางราคาของสินค้าเหล่านี้ รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการใช้สินค้าเหล่านี้ในประเทศเพิ่มมากขึ้นในการผลิตสินค้าที่มีมูลค่าสูงขึ้น ราคาเชื้อเพลิงที่มีแนวโน้มสูงขึ้น

เรื่อย ๆ ได้ส่งผลโดยตรงต่อสินค้าส่งออกเช่นกัน การส่งเสริมให้เกิดการขนส่งต่อเนื่องหลายรูปแบบ (Intermodal transportation) อย่างเป็นทางการหนึ่งที่รัฐควรพิจารณาให้การสนับสนุน เพื่อให้มีการขนส่ง เช่น ทางรางหรือทางลำนํ้า ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการขนส่งทางรถบรรทุกมากขึ้น อย่างไรก็ตามการวางจุดยุทธศาสตร์ที่จะจัดตั้งศูนย์การขนส่งต่อเนื่อง จัดให้มีอุปกรณ์อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตามความต้องการการขนส่งจริง มากกว่าเพียงเลือกจากตำแหน่งตามแผนที่ พร้อมกับมีมาตรการสนับสนุนด้วย

เป็นที่ทราบกันดีว่าในทางปฏิบัติแล้วเงินใช้มาตรการการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษี ดังนั้น รัฐบาลไทยอาจกำหนดมาตรการโต้ตอบในลักษณะเดียวกันกับสินค้านำเข้า โดยผลดีของการใช้มาตรการการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษีโต้ตอบนั้น นอกจากจะเป็นการลดการแข่งขันของสินค้าไทยกับสินค้านำเข้าในตลาดของประเทศแล้ว ยังเป็นการปกป้องผู้บริโภคชาวไทยจากสินค้านำเข้าที่ไม่ได้มาตรฐานอีกด้วย มาตรการการกีดกันที่ไม่ใช่ภาษีเหล่านี้ล้วนเป็นบทเรียนที่รัฐและตัวแทนของรัฐควรศึกษา ก่อนการเจรจาเขตการค้าเสรีของไทยกับประเทศต่าง ๆ ในครั้งต่อ ๆ ไป จากการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบโลจิสติกส์ของไทยยังพบอีกว่า บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านโลจิสติกส์และ โซลูชันยังเป็นที่ต้องการอยู่มาก จึงควรมีการพัฒนาบุคลากรทางด้านนี้ต่อไป

จากผลการศึกษากลุ่มผู้วิจัยได้สรุปเป็นข้อเสนอแนะไว้ทั้งสิ้น 18 ประการ โดยแบ่งออกได้เป็น ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ และข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญมากเนื่องจากมีผลกระทบต่อระบบโลจิสติกส์และผู้เกี่ยวข้องเป็นวงกว้าง ใช้เวลานานและงบประมาณสูงเพื่อให้ได้ผลสำเร็จ ข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์เป็นกลุ่มที่ต้องอาศัยระยะเวลาในการดำเนินการสั้นกว่ากลุ่มยุทธศาสตร์แต่ต้องการความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลุ่มสุดท้ายเป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการซึ่งสามารถดำเนินการได้ทันทีในระยะสั้น หรือต้องการการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ข้อเสนอแนะทั้ง 18 ยังถูกแบ่งออกเป็น 6 หมวด เพื่อสะท้อนถึงแง่มุมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการโซลูชันและโลจิสติกส์ ซึ่งได้แก่ หมวดโครงสร้างพื้นฐาน หมวดบุคลากร หมวดสารสนเทศ หมวดคนโยบาย หมวดเทคโนโลยี และหมวดการปฏิบัติการ ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำแผนการทำงาน (Action Plan) ต่อไป

รุธีร์ พนมยงค์ และคณะ (2552) ทำการวิจัย เรื่อง การศึกษาระบบโลจิสติกส์ของการค้าไทย - จีนเพื่อรองรับข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน - จีน กล่าวได้ว่าการเปิดการค้าเสรีระหว่างอาเซียน-จีน เพื่อรองรับข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน กฎระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างไทยและจีน ตลอดจนของประเทศเพื่อนบ้านการค้าชายแดน มีผลกระทบต่อการค้าชายแดนและการผ่านแดนระหว่างไทย-จีน ซึ่งหากผู้ประกอบการไทยได้รู้ถึงกฎและวิธีปฏิบัติต่างๆ จะเป็นข้อมูล

สำคัญในการเพิ่มศักยภาพในการเตรียมการ วิเคราะห์ กำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดและกระจายสินค้าอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น อีกทั้งภาครัฐจะได้รับข้อมูลทั้งในส่วนของประเทศไทยและเพื่อนบ้านที่เกี่ยวข้องกับระบบขนส่งและโครงสร้างพื้นฐานด้านโลจิสติกส์ การทบทวนกฎระเบียบและข้อบังคับ ตลอดจนข้อตกลงที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนการค้าระหว่างประเทศของไทยในภูมิภาคนี้ ดังนั้น ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้เล็งเห็นถึงปัญหานี้ จึงได้มีการดำเนินการศึกษาเพื่อทราบข้อมูลเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐาน กระบวนการจัดการในการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนตอนใต้ กฎระเบียบและข้อบังคับที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างไทยจีนและประเทศเพื่อนบ้าน ที่ต้องมีการทบทวนและพัฒนาผลการวิเคราะห์ของผลกระทบและแนวทางการพัฒนาในกลยุทธ์ด้านโลจิสติกส์ การดำเนินการที่จะเป็นสำหรับผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ และการปฏิบัติตามกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องในอนาคต การศึกษาระบบโลจิสติกส์ ของการค้าไทย-จีนเพื่อรองรับข้อตกลงการค้าเสรีอาเซียน-จีน จะเป็นปัจจัยสู่ความสำเร็จสำหรับการค้าระหว่างประเทศในภูมิภาคนี้ เพื่อเจ้าของธุรกิจไทยสามารถจะจัดส่งสินค้าไปให้ลูกค้า ณ สถานที่และในเวลาที่ต้องการ โดยจะต้องทราบขั้นตอนการจัดส่งสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานทั้งหมดที่มีอยู่ในการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนในภูมิภาคนี้ ตลอดจนกฎระเบียบต่างๆและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้าระหว่างไทยกับจีน และประเทศในกลุ่มอาเซียน วัตถุประสงค์การวิจัย วัตถุประสงค์หลักของการศึกษา คือ การนำเสนอบทวิเคราะห์ด้านระบบโลจิสติกส์สำหรับรองรับการค้าเสรีระหว่างไทย-จีน โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมในพื้นที่จริง เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อไป โดยการศึกษาทั้งหมด ประกอบไปด้วย 3 กรอบการศึกษา ได้แก่ (1) นำเสนอบทวิเคราะห์ความสามารถของผู้ส่งออก-นำเข้าและผู้ให้บริการด้านโลจิสติกส์ของไทย (2) นำเสนอบทวิเคราะห์การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานของระบบโลจิสติกส์ (3) นำเสนอบทวิเคราะห์กฎระเบียบและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการค้า ผลสรุปได้แก่ กลุ่ม 4 ประเทศที่เกี่ยวข้องยังคงขาดความเข้าใจและยังไม่ทราบเกี่ยวกับโอกาสและสิ่งท้าทายที่อาจจะเกิดจากกระบวนการบูรณาการทางเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้น ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องศึกษาและวิเคราะห์ในเรื่องของกรอบการพัฒนาของเส้นทางกรุงเทพฯ-คุนหมิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บนสถานการณ์ที่ในปัจจุบันหลายประเทศในอนุภูมิภาคนี้ยังคงมีโครงสร้างพื้นฐานด้านการขนส่งที่ไม่เพียงพอหรือไม่ได้มาตรฐาน และยังมีกฎระเบียบหรือกฎหมายที่ไม่ชัดเจน เหล่านี้ เป็นอุปสรรคในการพัฒนาเศรษฐกิจและการบูรณาการร่วมกัน นอกจากนี้ รัฐบาลในประเทศส่วนใหญ่ มีความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องระบบโลจิสติกส์และวิธีการพัฒนานโยบายโลจิสติกส์ค่อนข้างน้อย โดยความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง คือแนวความคิดเดิม ที่เห็นว่านโยบายการพัฒนา ระบบโลจิสติกส์เป็นเพียงแผนการพัฒนาและลงทุนด้าน โครงสร้าง

พื้นฐานเพื่อการขนส่งเท่านั้น ทั้งๆ ที่ระบบโลจิสติกส์ไม่ได้เป็นแค่การเคลื่อนย้ายสินค้าทางกายภาพ (เช่น การจัดซื้อ การขนส่ง การรวบรวมสินค้า การถ่ายสินค้า การเก็บสินค้า และการบรรจุภัณฑ์) แต่ยังรวมถึงการอำนวยความสะดวกให้กับการเคลื่อนย้ายสินค้า ข้อมูล และธุรกรรม ผ่านกระบวนการจัดการ ทั้งทางด้านเอกสาร การประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง การเฝ้าระวังกิจกรรมต่าง ๆ การหาเงินทุนและการลงทุนต่างๆ รวมทั้งกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย ดังนั้น นโยบายการพัฒนา ระบบโลจิสติกส์ จึงต้องพิจารณาระบบทั้งระบบให้ครอบคลุม และมีการบูรณาการทุก ๆ ส่วนเข้าด้วยกัน ดังนั้น ผู้ประกอบการไทยที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการเปิดเสรีการค้าอาเซียน-จีนในมุมมอง ทางด้านการจัดการโลจิสติกส์ มีดังนี้ (1) ผู้ประกอบการไทยจะต้องให้ความสำคัญในการเพิ่ม ประสิทธิภาพทางการแข่งขันตามผลที่ได้รับจากการศึกษานี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสามารถในการ แข่งขันทางการให้บริการแก่ลูกค้า เพื่อสร้างความพอใจ ทั้งส่วนของระยะเวลาการส่งมอบ สินค้าและการให้บริการภายหลังจากส่งมอบสินค้าไปแล้ว (2) โครงสร้างพื้นฐานส่วนใหญ่จะมีการ ดำเนินการแล้วเสร็จ แต่อย่างไรก็ตาม ยังคง มีอุปสรรคในส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกที่จะ สนับสนุนการดำเนินงานด้าน โลจิสติกส์เพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการ เคลื่อนย้ายสินค้าภายในภูมิภาค ซึ่งการขนส่งทางบกถือว่าเป็นรูปแบบการขนส่งที่สามารถแข่งขัน ได้กับการขนส่งทางทะเล แต่ต้องตระหนักผลกระทบในเรื่องของสภาพเส้นทางและการเลือกรู ปแบบการขนส่ง ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ไม่สามารถควบคุม (3) ได้มีการทำข้อตกลงร่วมกัน ระหว่างประเทศต่าง ๆ ภายในภูมิภาคเพื่ออำนวยความสะดวกแล้ว แต่ยังไม่มีการนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งกฎระเบียบระหว่างประเทศจะต้องเร่งรัดดำเนินการปรับปรุงให้สอดคล้องกับข้อตกลงที่ได้มี การตกลงไว้ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของไทยให้มากที่สุด

สำนักโลจิสติกส์การค้า กรมส่งเสริมการค้าส่งออก (2544) ได้ทำการวิจัย เรื่อง โครงการ ศึกษาเส้นทางขนส่งระหว่างจีนตอนใต้ - ไทย - อินเดีย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลเส้นทาง การขนส่งสินค้าจากจีนตอนใต้มาไทย และจากไทยไปอินเดียในรูปแบบต่าง ๆ พร้อมทั้งประเมิน ศักยภาพการขนส่งเบื้องต้นของแต่ละเส้นทาง สำหรับผู้ประกอบการได้ใช้ประกอบการตัดสินใจ และเลือกใช้เส้นทางขนส่งไปยังประเทศต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม สำหรับการศึกษาจะเริ่มจาก การรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นของเส้นทางขนส่งในประเทศหลักที่เป็นเส้นทางขนส่งสินค้า ระหว่าง จีนตอนใต้ - ไทย - อินเดีย โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการขนส่งในเส้นทางดังกล่าว และการลงสำรวจพื้นที่ให้บริการขนส่งสินค้า จากนั้นทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบและเสนอแนะ เส้นทางที่มีศักยภาพเส้นทางขนส่ง ซึ่งจากการศึกษาสามารถแบ่งได้ 4 เส้นทางหลัก และมี 25 เส้นทางย่อย ดังนี้ (1) เส้นทางขนส่งสินค้าระหว่างจีนตอนใต้ (คุนหมิง) - ไทย โดยมี เส้นทางย่อย 3 เส้นทาง ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบเส้นทาง พบว่า เส้นทางที่มีศักยภาพในการ

ขนส่งสินค้ามากที่สุด คือ เส้นทางขนส่งสินค้าทางถนน ไทย – ลาว – จีน (R3A) เนื่องจากมีความรวดเร็วในการขนส่งสินค้า มีความน่าเชื่อถือและความปลอดภัยของเส้นทางสูง (2) เส้นทางขนส่งสินค้าระหว่างจีนตอนใต้ (หนานหนิง, กวางโจว) – ไทย โดยมีเส้นทางย่อย 7 เส้นทาง ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบเส้นทาง พบว่า เส้นทางที่มีศักยภาพในการขนส่งสินค้ามากที่สุด คือ เส้นทางขนส่งสินค้าทางถนน (กรุงเทพ – ปอยเปต – พนมเปญ – โฮจิมินห์) โดยผ่านสะพานข้ามแม่น้ำโขงแห่งที่ 3 เนื่องจากเป็นเส้นทางขนส่งที่สามารถเดินทางที่มีความได้เปรียบด้านเวลาและต้นทุน (3) เส้นทางขนส่งสินค้าระหว่างไทย – คัมพูชา – เวียดนาม โดยมีเส้นทางย่อย 4 เส้นทาง ซึ่งจากการศึกษาเปรียบเทียบเส้นทาง พบว่า เส้นทางที่มีศักยภาพในการขนส่งสินค้ามากที่สุด คือ เส้นทางขนส่งทางถนนกรุงเทพฯ – ปอยเปต – พนมเปญ – โฮจิมินห์ เนื่องจากใช้ต้นทุนต่ำสำหรับการขนส่งสินค้า และมีความน่าเชื่อถือและความปลอดภัยของเส้นทางสูง (4) เส้นทางขนส่งสินค้าระหว่างไทย – อินเดีย โดยขนส่งผ่านท่าเรือระนองนับว่าเป็นเส้นทางที่มีศักยภาพ เนื่องจากช่วยลดระยะทางและระยะเวลาที่ใช้ในการขนส่งสินค้าไปยังอินเดียให้เหลือไม่เกิน 10 วัน โดยมีเส้นทางย่อย 4 เส้นทาง คือ (4.1) เส้นทางขนส่งสินค้าทางเรือทางถนนและทางเรือ (กรุงเทพ – สุราษฎร์ธานี – ระนอง – อินเดีย) นับว่าเป็นเส้นทางที่มีศักยภาพ แต่ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคค่อนข้างมาก ที่ทำให้ท่าเรือระนองไม่ใช้ท่าเรือหลัก เนื่องจากเส้นทางถนนมีความลาดชัน ฤดูเคี้ยว รวมถึงปริมาณสินค้าขนส่งมีจำนวนที่ไม่เพียงพอในการผลักดันให้ท่าเรือระนองเป็นท่าเรือหลักในการขนส่งสินค้าไปยัง BIMSTEC ตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ (4.2) เส้นทางขนส่งสินค้าทางถนนและทางเรือ (กรุงเทพ – ระนอง – อินเดีย) (4.3) เส้นทางขนส่งสินค้าทางรถไฟ ทางถนน และทางเรือ (กรุงเทพ – ประจวบฯ – ระนอง – อินเดีย) และ (4.4) เส้นทางขนส่งสินค้าทางเรือ ทางถนน และทางเรือ (กรุงเทพ – ประจวบฯ – ระนอง – อินเดีย) แต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับการศึกษาถึงความเหมาะสมของผู้ประกอบการ หรือผู้ให้บริการขนส่งสินค้าในการเลือกใช้ในแต่ละเส้นทาง ซึ่งผลจากการศึกษาเส้นทางขนส่งระหว่างจีนตอนใต้ – ไทย – อินเดีย นี้ นับว่าเป็นประโยชน์แก่ผู้ส่งออก / ผู้ประกอบการ โลจิสติกส์ และผู้ที่สนใจที่จะไปประกอบธุรกิจในประเทศเป้าหมาย รวมถึงภาครัฐและภาคเอกชน ในการหาแนวทางพัฒนาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลักดันให้มีผู้ใช้บริการเส้นทางขนส่งสินค้า รวมทั้ง การจัดทำฐานข้อมูลผู้ประกอบการ และผู้ให้บริการขนส่งสินค้า เพื่อให้ทราบถึงความเหมาะสมในการติดต่อประสานงาน และการให้บริการขนส่งในแต่ละพื้นที่

ฉันทน์ ทิพย์ศรี และคณะ (2555) ได้ทำการวิจัย เรื่อง โครงการการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทานของการส่งออกมั่งคุดไปยังประเทศจีน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบ ปัญหาและอุปสรรคของการจัดการโลจิสติกส์และโซ่อุปทาน ตั้งแต่ศูนย์รวบรวมผลผลิตจนถึงผู้ค้าส่งมั่งคุด

สภาพตลาด ต้นทุนการส่งออก ศักยภาพการส่งออก รวมทั้งการเปรียบเทียบเส้นทางการเคลื่อนย้ายมังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้โดยผ่านเส้นทางเรือ ท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย และเส้นทางถนน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย กับเส้นทางเรือ ท่าเรือแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี และเสนอแนะแนวทางการจัดการ โลจิสติกส์และโซ่อุปทานที่เหมาะสมแก่หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องเพื่อนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนพัฒนาการส่งออกมังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้ การวิจัยครั้งนี้เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ประกอบการส่งออก ผู้ประกอบการขนส่ง ผู้รวบรวมผลผลิต ด้านศุลกากรเชียงแสน และด้านศุลกากรเชียงของ การได้มาซึ่งข้อมูลใช้วิธีสำรวจ สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการ และประชุมกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็น วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาเชิงเนื้อหาและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงตัวเลข ได้แก่ ระยะทาง ระยะเวลา และต้นทุนการส่งออก

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการส่งมังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้ต้องปฏิบัติตามระเบียบการส่งออกผลไม้ไปยังประเทศจีนและต้องผ่านการรับรองการปฏิบัติการเกษตรที่ดีเหมาะสม (GAP) การเพราะปลูกมังคุดเพื่อจำหน่ายจะจำหน่ายทั้งภายในและต่างประเทศโดยผ่านโรงงานแปรรูปตลาดท้องถิ่น/พ่อค้าเร่ และศูนย์รวบรวมผลผลิต เส้นทางการส่งออกมังคุดจากภาคตะวันออก คือ จังหวัดจันทบุรีไปยังประเทศจีนตอนใต้ผ่าน 2 เส้นทาง ได้แก่ ทางถนน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย ผ่านห้วยทราย (สปป.ลาว) บ่อเต็น/บ่อหาน ชื่อเหมา และเข้าสู่จีนตอนใต้ ใช้ระยะเวลาเดินทางประมาณ 33 ชั่วโมง 10 นาที และระยะทางประมาณ 2,176 กิโลเมตร สำหรับทางเดินเรือผ่านท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ถึงท่าเรือกวางเหล่ย สิบสองปันนา และเข้าสู่ประเทศจีนตอนใต้ ใช้ระยะเวลาประมาณ 18 ชั่วโมง ระยะทางประมาณ 1,090 กิโลเมตร ปัญหาและอุปสรรคการจัดการ โลจิสติกส์และโซ่อุปทานการส่งออกมังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้ ได้แก่ เกษตรกรที่เพาะปลูกมังคุดบางรายไม่สามารถปฏิบัติตามข้อกำหนดพิธีการสารไทย-จีนได้ เนื่องจากมังคุดต้องขึ้นทะเบียนสวน และทะเบียนโรงคัดบรรจุกับกรมวิชาการเกษตร เกษตรกรบางส่วนใช้สารเคมีหรือยาฆ่าแมลงในปริมาณมากเกินไป ทำให้การตรวจมาตรฐานการส่งออกไม่ผ่านตามมาตรฐานการส่งออก ราคาของมังคุดขึ้นลงอย่างรวดเร็ว ข้อจำกัดด้านธรรมชาติของผลไม้ เช่น ผลผลิตออกเป็นฤดูกาล ผู้ผลิตเป็นเกษตรกรรายย่อย ขาดการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร ระบบการแบ่งเกรดหรือคัดแยกขนาด คุณภาพ และมาตรฐาน โดยส่วนใหญ่พ่อค้าจะเป็นผู้กำหนด ขาดความรับผิดชอบต่อคุณภาพสินค้า เช่น เร่งเก็บเกี่ยวเร็วเกินไป มังคุดเป็นผลไม้เน่าเสียง่าย ตลาดกลางซื้อขายมังคุดมีน้อย หรือเกษตรกรบางรายต้องนำผลผลิตไปจำหน่ายยังตลาดห่างไกล เช่น เกษตรกรจังหวัดตราด และระยอง ต้องมาจำหน่ายตลาดกลางที่จังหวัดจันทบุรี ทุกระเบียบเกี่ยวกับการเปิดเสรีทางการค้าไม่เป็นไปตามทุกระเบียบ เสียค่าใช้จ่ายผ่านด่านหลายจุด

แต่ไม่มีใบเสร็จรับเงิน การขนส่งผลไม้ผ่านศุลกากรเชิงของ จังหวัดเชียงราย ต้องข้ามแพขนานยนต์เพื่อขึ้นสู่ห้วยทราย (สปป.ลาว) การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ศุลกากร สปป.ลาว มักทำงานไม่เป็นไปตามเวลาปกติในการเปิด-ปิดการปฏิบัติงาน พักเวลากลางวันช่วงเวลา 12.00-14.00 น. ใช้เวลาพัก 2 ชั่วโมงค่อนข้างนาน เกิดความล่าช้าระหว่างการขนส่ง ปัญหาการปล้นและสังหารลูกเรือชาวจีน ส่งผลกระทบต่อผู้ประกอบการส่งออกที่ทำเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

สภาพการตลาดมังคุดเพื่อการส่งออกมังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้พบว่า ราคาขายปลีกมังคุดอยู่ที่ราคา 150 บาท หรือ 30 หยวน (ค่าเงิน 5 บาท เท่ากับ 1 หยวน) จะแพงกว่าราคามังคุดในประเทศไทย 3 เท่า สำหรับการจำหน่ายมังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้ต้องผ่านการรับรองมาตรฐาน GAP จากกรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งเป็นกฎระเบียบของประเทศจีน การจำหน่ายมังคุดในตลาดคุณหมิงประกอบด้วยทั้งพ่อค้าส่งและพ่อค้าปลีก ซึ่งสภาพการจำหน่ายโดยทั่วไป พ่อค้าขายเร่ทั่วไปจะนำมังคุดมาวางขายหน้าร้าน หรือพ่อค้าส่งบางรายจะนำมังคุดไปจำหน่ายต่อตามมณฑลต่าง ๆ รวมถึงส่งไปยังห้างสรรพสินค้าในประเทศจีน ต้นทุนการส่งออกมังคุดไปยังจีนตอนใต้ประกอบด้วย 6 ส่วน ได้แก่ ต้นทุนการติดต่อสื่อสาร ต้นทุนการคัดเกรดและบรรจุตะกร้า ต้นทุนการตรวจสอบคุณภาพ ต้นทุนค่าขนส่ง ต้นทุนมังคุด และต้นทุนของเสีย ได้แก่ ต้นทุนการส่งออกจากจังหวัดจันทบุรีถึงประเทศจีนตอนใต้ผ่านอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย หรือเส้นทาง R3A เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,146,916-1,164,916 บาท หรือ 57.93-58.83 บาทต่อกิโลกรัม สำหรับต้นทุนการส่งออกจากจังหวัดจันทบุรีถึงจีนตอนใต้ผ่านท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย เป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 1,138,916-1,155,916 บาท หรือ 57.52-58.38 บาทต่อกิโลกรัม

การเปรียบเทียบศักยภาพเส้นทางการส่งออกมังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้ระหว่างเส้นทางถนน อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงรายและผ่านเส้นทางเรือ ท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย กับผ่านเส้นทางเรือท่าเรือแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผลการศึกษาพบว่าเส้นทางถนน อำเภอเชียงของ มีต้นทุนการส่งออกเท่ากับ 1,146,916 – 1,164,916 บาท หรือ 57.93-58.83 บาทต่อกิโลกรัม ระยะทาง 2,176.40 กิโลเมตร และระยะเวลา 33 ชั่วโมง 10 นาที ส่วนเส้นทางเรือท่าเรือเชียงแสน อำเภอเชียงแสน มีต้นทุนการส่งออกเท่ากับ 1,138,916-1,155,916 บาท หรือ 57.52-58.38 บาทต่อกิโลกรัม ระยะทาง 2,075 กิโลเมตร และระยะเวลา 42 ชั่วโมง เส้นทางเรือ ท่าเรือแหลมฉบัง อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี ผ่านท่าเรือกวางเจา มีต้นทุนการส่งออกเท่ากับ 1,113,516-1,191,916 บาทหรือ 56.24-60.20 บาทต่อกิโลกรัม ระยะทาง 5,054 กิโลเมตร

ผ่านท่าเรือ เชียงไฮ้ มีต้นทุนการส่งออกเท่ากับ 1,159,480-1,221,216 บาท หรือ 58.56-61.68 บาทต่อ กิโลกรัม ระยะทาง 6,525 กิโลเมตร ระยะเวลา 179 ชั่วโมง

แนวทางการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้วยการจัดการ โลจิสติกส์และโซ่อุปทานการส่งออก มังคุดไปยังประเทศจีนตอนใต้ ได้แก่ ภาครัฐส่งเสริมให้เกษตรกรผู้ผลิตมังคุดสดสำหรับการส่งออก ได้คุณภาพ มีใช้เพียงผลิตเพื่อเพิ่มปริมาณอย่างเดียว ภาครัฐสนับสนุน และกระตุ้นให้เกษตรกร มีการรวมกลุ่มกันและสร้างเครือข่ายร่วมกันเพื่อถ่ายทอดความรู้ และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ระหว่างกัน ภาครัฐควรจะมีการเจรจากับประเทศจีนสำหรับการอนุญาตให้ประเทศไทยขั้วรด วังเข้าสู่ประเทศจีนได้ อันก่อให้เกิดความสะดวกทางการค้าระหว่าง ไทย-จีนมากขึ้น ภาครัฐและ ภาคเอกชน ควรจะวางแผนและพัฒนากิจการหาสิ่งอำนวยความสะดวกในการส่งออก เช่น การใช้ตู้คอนเทนเนอร์ที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของลูกค้าและเป็นสากล การเปลี่ยนถ่ายสินค้า ควรเปลี่ยนทั้งตู้คอนเทนเนอร์และนำไปใส่กับหัวลากใหม่ ช่วยลดปัญหาการสูญเสียของผลไม้ กรณี ขนถ่ายด้วยแรงงานคนและลดต้นทุนในการขนส่งให้เหลือน้อยลง คณะกรรมการบริการของจังหวัด เชียงรายควรจะวางแผนร่วมกันในการทำงานเป็นลักษณะเบ็ดเสร็จที่จุดเดียว (One Stop Shop) และ ควรจะมอบหมายการออกไปรับรองถิ่นกำเนิดมาให้ผู้ประกอบการรับผิดชอบ เพื่อให้ง่ายและคล่องตัว ต่อผู้ประกอบการสามารถติดต่อประสานงานได้สะดวก และรวดเร็วมากขึ้น การเพิ่มศักยภาพ การส่งออกของการส่งสินค้าไปยังประเทศจีนตอนใต้ตามเส้นทางถนน R3A ควรจะทำการค้าทั้ง การส่งออกและการนำเข้าเพื่อมิให้รถบรรทุกวิ่งเปล่า ภาครัฐควรมีการเจรจาระหว่างภาครัฐทั้ง 3 ประเทศ เพื่อหาแนวทางในการพัฒนาเส้นทางเคลื่อนย้ายสินค้าจากประเทศไทยไปสู่ประเทศจีน ตอนใต้เพื่ออำนวยความสะดวก ลดปัญหา อุปสรรค การผ่อนปรนกฎระเบียบ ขั้นตอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการขนส่งสินค้าให้สะดวกและรวดเร็วขึ้น ซึ่งส่งผลให้การขาย โอกาสทางการค้า ระหว่างประเทศเพิ่มมากขึ้น และควรมีการพัฒนาระบบ โลจิสติกส์ โซ่อุปทานแบบบูรณาการ ตั้งแต่ เกษตรกรทำการเพราะปลูก การเก็บเกี่ยว การคัดแยก การบรรจุ รวมถึงการเคลื่อนย้ายสินค้าไปยัง ลูกค้าปลายทาง